

Allmän SiS-rapport
2001:6

Sluten ungdomsvård år 2000

Redovisning av intervjuundersökning

Av Michael Tärnfalk

FÖRORD

Som ett led i uppföljningen av slutna ungdomsvård tillsatte SiS våren år 2000 socionomen Michael Tärnfalk för att göra en utredning av hur den nya påföljden påverkat institutionerna. Undersökningen belyser fördelar och nackdelar med integrationen av ungdomar som dömts till slutna ungdomsvård med ungdomar som vårdas enligt LVU. Utredningen tar också upp personalens behov av metodutveckling och samarbetet inom SiS och med socialtjänsten. Personal i olika befattningar vid SiS institutioner har intervjuats kring de nämnda frågeställningarna. Ett antal företrädare för socialtjänsten har också i intervjuer givit sin syn på hur samarbetet fungerar i det enskilda fallet.

Utredningen är tänkt att bidra till diskussion om fortsatt utveckling inom slutna ungdomsvård både när det gäller utvecklingen inom SiS behandling och i arbetet med att skapa ett välfungerande samarbete kring ungdomar som dömts till slutna ungdomsvård.

Stockholm den 26 februari 2001

Sture Korpi

Generaldirektör

Innehållsförteckning

1.	INLEDNING	6
1.1	SiS planering inför reformen om slutna ungdomsvård	7
1.2	Uppdrag och syfte	7
1.3	Metod och urval	8
1.4	Institutionerna	8
1.5	Socialtjänsten	10
2.	LAGSTIFTNING OCH RIKTLINJER	10
2.1	Lag (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård	11
2.2	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	12
2.3	Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	12
2.4	SiS råd och riktlinjer	12
2.5	Skillnaden mellan LVU- och LSU-ärenden i praktiken	13
3.	RESULTAT AV INTERVJUERNA MED INSTITUTIONERNA	13
3.1	Skiljer sig LSU-ungdomarna från LVU-ungdomarna åt och, om de gör det, på vilket sätt?	13
3.2	Integrationen av ungdomarna och skillnader i regelverken inom LVU och LSU?	14
3.3	Hur har personalen uppfattat att ungdomarna upplever integrationen? Och vilka konsekvenser får detta för integrationen?	15
3.4	Behandlingsinnehåll för ungdomar med korta verkställighetstider?	16
3.5	Behandlingsinnehåll för ungdomar med långa verkställighetstider?	16
3.6	Behandling, straff och samhällsskydd?	16
3.7	Arbetet med ungdomarnas domar och kriminalitet?	17
3.8	Informationen till ungdomarna om verkställighetens innebörd?	18
3.9	Behovet av kunskap?	18
3.10	Samverkan med socialtjänsten ?	19
3.11	Placerings- och beslutsfunktionen på huvudkontoret?	20

4	RESULTAT AV INTERVJUERNA MED SOCIALTJÄNSTEN	21
4.1	Socialtjänstens roll och arbetsuppgifter för LSU-dömda?	21
4.2	Socialsekreterarnas utbildning i LSU och kunskap om sitt ansvar för LSU-dömda	22
4.3	Skillnader mellan LVU och LSU för socialtjänsten?	23
4.4	Tre påståenden från institutionerna: 1) socialtjänsten bryr sig inte om de LSU- dömda; 2) socialtjänsten är överbelastad av LVU och hinner inte med LSU; 3) socialtjänsten får en gratisplacering genom LSU. Vill du kommentera detta?	24
4.5	Socialtjänstens erfarenheter av samarbete med institutionen?	25
4.6	Ansvar för samarbete och upprättande av behandlingsplan?	27
4.7	Hindrar arbetsledaren insatser som socialsekreteraren vill stödja?	27
4.8	Övriga synpunkter	28
5	SAMMANFATTNING AV RESULTAT	29
5.1	Resultat från institutionerna	29
5.1.1	<i>Ungdomarna</i>	29
5.1.2	<i>Integrationen och de skilda regelverken mellan LSU och LVU</i>	29
5.1.3	<i>Behandling, straff och samhällsskydd</i>	30
5.1.4	<i>Arbetet med ungdomarnas kriminalitet och domar</i>	31
5.1.5	<i>Information om verkställigheten</i>	31
5.1.6	<i>Personalens utbildningsbehov</i>	31
5.1.7	<i>Samarbetet mellan institutionerna och socialtjänsten</i>	32
5.1.8	<i>Samverkan mellan institutionerna och huvudkontoret</i>	32
5.2	Resultat socialtjänsten	32
5.2.1	<i>Socialtjänstens roll och arbetsuppgifter</i>	32
5.2.2	<i>Socialtjänstens samarbete med institutionerna</i>	33
6	REFLEXIONER OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	33
7	FRÅGESTÄLLNINGAR ATT DISKUTERA VIDARE	35
	Referenser	37

SAMMANFATTNING

Den 1 januari 1999 fick Sverige en ny straffrättslig påföljd för unga lagöverträdare mellan 15 och 17 år som begått allvarliga brott, Lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, LSU. Lagen är en tidsbestämd påföljd mellan 14 dagar och 4 år och tillkom mot bakgrund av att ett ökande antal unga lagöverträdare dömdes till fängelse på grund av att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten inte ansågs utgöra ett tillräckligt ingripande alternativ när ungdomar begår mycket allvarliga brott. Lagstiftaren ville också med lagen framhäva de straffrättsliga principerna förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens på ett tydligare sätt än tidigare i påföljdsvalet.

Statens institutionsstyrelse, som sedan 1994 bland annat bedriver vård och behandling för ungdomar som begår brott, ansågs ha de bästa förutsättningarna att utforma verkställigheten så att de negativa skadeverkningarna med frihetsberövandet kan minimeras samtidigt som ungdomarna ska ges vård och behandling inom ramen för myndighetens befintliga verksamhet. Verkställigheten av sluten ungdomsvård har därför inlemmats i institutionernas ordinarie vårdverksamhet genom så kallad integration, innebärande att de som döms till sluten ungdomsvård placeras på samma avdelningar och får samma behandling som de som av socialtjänsten placerats enligt LVU.

Statens institutionsstyrelsen uppdrog i mars 2000 socionomen Michael Tärnfalk att utreda hur påföljden sluten ungdomsvård påverkat institutionernas sätt att arbeta. Utredningen ska ligga till grund för fortsatt utveckling inom sluten ungdomsvård. Både institutioner och socialtjänstens personal ingår i utredningen.

Utredningen har genomförts genom sammanlagt 11 intervjuer på fem institutioner. Intervjuerna med personalen har genomförts gruppvis och i princip har samtliga personalkategorier på institutionerna medverkat. Socialtjänsten vid sex olika förvaltningar har intervjuats, från Skåne, Göteborg, Borlänge, Stockholms stad, Sollentuna och Nynäshamn. Medverkande har varit både chefer och socialsekreterare. Samtliga intervjuer redovisas oidentifierade.

Det är inte möjligt att dra generella slutsatser av utredningens resultat. Det framkommer en del svårigheter för vissa institutioner att integrera påföljden sluten ungdomsvård i den ordinarie verksamheten, medan andra institutioner anser att reformen framdrivit en lyckad utveckling även inom LVU-sidan. Som exempel framhålls att sluten ungdomsvård genom sin tydligare struktur framdrivit bättre behandlingsprogram även för de som placerats inom LVU-sidan. Somliga avdelningar påtalar att integrationen mellan de som dömts till sluten ungdomsvård och de som placerats enligt LVU inneburit ett hårdare klimat på avdelningarna och att de som döms till sluten ungdomsvård har högre status än LVU-ungdomarna. För vissa avdelningar har skillnaden mellan de olika regelverk som reglerar sluten ungdomsvård respektive LVU inneburit svårigheter med integrationen. Exempelvis att möjligheten till spontana aktiviteter begränsats kraftigt, vilket är negativt i behandlingshänseende. Andra avdelningar ser inte detta som ett problem utan menar att behandlingsinnehållet blir mindre godtyckligt och bättre strukturerat.

Något som flertalet av institutionspersonalen uttrycker är svårigheten att utforma ett bra behandlingsinnehåll för de som dömts till mycket korta straff inom sluten ungdomsvård, eftersom de korttidsdömda ungdomarna saknar behandlingsmotivation och deltagande i verksamheten är låg. Mottagningsavdelningarna uttrycker svårigheter att ge ungdomarna konkret information om hur länge de ska vistas på den avdelning de kommit till, på grund av

att systemet blivit överbelastat genom betydligt fler domar om sluten ungdomsvård än som förutsetts. Detta beskrivs också som ett allmänt problem för institutionerna.

Ett område som visat sig problematiskt är samarbetet mellan institutionerna och socialtjänsten. Vissa av institutionerna är mycket kritiska till och anser inte att socialtjänsten tar sitt ansvar. Samarbetet mellan huvudkontoret och institutionerna fungerar enligt institutionerna bra. Institutionspersonalen efterfrågar juridisk utbildning, hur man tolkar lagstiftning och annat som de anser viktigt för att kunna möta ungdomarnas frågor bättre och kunna ställa krav på socialtjänsten om samarbete.

En tydlig komplikation som uppstått i och med sluten ungdomsvård är frågan om vilken roll socialtjänsten har. Socialtjänsten uttrycker svårigheter att veta vilket mandat den har när det gäller sluten ungdomsvård. Socialtjänsten är å ena sidan positiv till det samarbete med institutionerna som varit men uttrycker å andra sidan en svårighet att veta vilken roll den har eftersom den i praktiken saknar inflytande under verkställighetstiden av sluten ungdomsvård. Flera av förvaltningarna uttrycker att de därför inte prioriterar arbetet med de LSU dömda.

Behandling och samarbete inom sluten ungdomsvård

1. INLEDNING

Den 1 januari 1999 trädde Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, (i fortsättningen LSU), i kraft. Sluten ungdomsvård skall användas istället för fängelse för ungdomar mellan 15 och 17 år som begått allvarliga brott med högt straffvärde. Tidigare dömdes alltför många av dessa ungdomar till fängelse på grund av att de insatser som vidtagits inom socialtjänsten ansetts alltför oviss till sitt innehåll för domstolarna och inte i tillräckligt hög grad utgjort ett trovärdigt alternativ till fängelse. Sverige har undertecknat FN:s barnkonvention och i princip förbundit sig att inte sätta ungdomar under 18 år i fängelse tillsammans med vuxna. De straffrättsliga principerna förutsebarhet, proportionalitet och konsekvens har inte i påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten givits tillräckligt utrymme när ungdomar begår allvarliga brott. Förutsebarhet innebär att en påföljd bör vara utformad så att det redan på förhand står klart vad den kommer att innebära för den dömda, proportionalitet innebär en balans mellan brottet och samhällets reaktion på detta, och med principen om konsekvens menas vikten av att samhällets regelsystem framstår som trovärdigt, att brott mot reglerna skall leda till reaktion och följa en konsekvent och fast linje så inte straffsystemet framstår som innehållslöst.

I syfte att komplettera påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten med en för samhället acceptabel reaktionsmöjlighet på allvarlig brottslighet har sluten ungdomsvård införts¹

Sluten ungdomsvård är en straffrättslig påföljd och vid domstolens val av påföljden sätts brottets straffvärde och samhällsskyddsaspekten i förgrunden. Vårdbehovet har inte någon betydelse vid påföljdsvalet och brottets straffvärde bestäms av allvaret i det enskilda brottet. Ju allvarligare brott desto högre straffvärde och längre tids verkställighet². Domstolen skall vid bedömningen av brottets straffvärde, även beakta om det finns förmildrande omständigheter, exempelvis bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga som talar för en lindrigare påföljd³.

Under 1999 utdömdes 80 domar enligt lagen om sluten ungdomsvård, och 49 domar verkställdes. Tre flickor dömdes 1999 till sluten ungdomsvård. Inga ungdomar under 18 år dömdes till fängelse. Av de ungdomar som 1999 dömdes till LSU var 90 % tidigare kriminellt belastade. Brotts med våldsinslag utgjorde 80 % av domarna. Genomsnittlig strafftid var 8,5 månad 1999⁴.

Under första halvåret 2000 utdömdes 65 domar om sluten ungdomsvård och den genomsnittliga strafftiden ökade till 10,5 månad. Av dessa 65 domar har hovrätten ändrat till annan på-

---

¹ Prop.1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet, s.145 ff

² a.a. s.156 ff

³ BrB 29 kap.3 § p.3

⁴ Sluten ungdomsvård 1999, Allmän SiS-apport 2000:2

följd i tio fall. Strafftiderna varierar mellan 1 månad och 3 år och 68 % av domarna gällde brott med våldsinslag. Tendensen är att antalet ungdomar som döms till sluten ungdomsvård ökar kraftigt under 2000. Totalt har 5 ungdomar av 38 frigivna, 3 pojkar och 2 flickor, fått fortsatt vård enligt LVU efter verkställigheten av sluten ungdomsvård. Inga flickor dömdes första halvåret 2000 till sluten ungdomsvård⁵.

De ungdomar som döms till LSU bedöms i huvudsak ha samma problematik som de ungdomar som vårdas enligt LVU vid SiS särskilda ungdomshem⁶. Vanliga problem är brottsligt beteende, missbruk, skolproblematik, relationssvårigheter med föräldrarna, hälsoproblem och psykiska problem⁷.

Professor Eckhart Kühlhorn, vid Stockholms universitet, utreder i ett större forskningsprojekt om påföljden sluten ungdomsvård uppfyller sitt syfte att vara ett alternativ till fängelse. Han finner i en pilotstudie att tiden för frihetsberövanden har ökat betydligt till följd av LSU. Detta kan höra ihop med ”straffets och vårdens i viss mån oförenliga principer i ett humanitärt system. I det ena fallet ska straffet vara så kort som möjligt och i det andra fallet att vården ska vara så lång som möjligt”⁸.

1.1 SiS planering inför reformen om sluten ungdomsvård

SiS har sedan starten 1994 arbetat med vård och behandling, både på frivillig väg enligt Socialtjänstlagen (1980:620) och med tvång enligt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i fortsättningen SoL och LVU. Tanken är att SiS skall utforma, organisera och genomföra vården av ungdomarna genom integration, vilket innebär att de ungdomar som döms till sluten ungdomsvård skall behandlas inom samma differentierade vårdutbud som de ungdomar som omhändertagits enligt LVU. Därför skall ungdomar som dömts till LSU och omhändertagits enligt LVU, placeras och vårdas på samma avdelningar enligt närhetsprincipen, placering så nära hemmet som möjligt för att underlätta samarbetet med anhöriga och socialtjänsten. Vården skall också differentieras, vilket innebär att de institutioner och avdelningar som bäst passar ungdomarnas problematik skall ta emot dem för vård och behandling⁹.

1.2 Uppdrag och syfte

Statens institutionsstyrelse har gett socionom Michael Tärnfalk i uppdrag att utreda hur påföljden sluten ungdomsvård påverkat institutionernas sätt att arbeta utifrån fyra övergripande frågeställningar: hur har det fungerat för institutionerna att *integrera vården* av ungdomar som är placerade enligt LVU och dömda till LSU; personalens *behov av metodutveckling*; *hur samverkan och samarbetet mellan institutionerna och socialtjänsten* fungerat; och *hur samverkan mellan huvudkontoret och institutionerna* fungerat. Utredningens *syfte* är att klar-

---

⁵ Sluten ungdomsvård 1:a halvåret 2000, Allmän SiS-rapport 2000:3

⁶ Planering inför reformen om Sluten ungdomsvård, Statens institutionsstyrelse dnr 120-078-98, s.4

⁷ Årsrapport ADAD 97, Statens institutionsstyrelse 1/00

⁸ Kühlhorn, En analys av domar över den grövre brottsligheten 1991-1995, version 00-06-19, sidan 10

⁹ Planering inför reformen om sluten ungdomsvård 1998, Statens institutionsstyrelse Dnr 120-078-98

lägga hur olika områden i institutionernas verksamhet påverkats av den tidsbestämda påföljden och utgöra en grund för fortsatt utveckling inom sluten ungdomsvård.

1.3 Metod och urval

Utredningen har genomförts i två led, dels **institutionsintervjuer** med personal vid fem institutioner; metodutvecklare, behandlingsassistenter, utrednings- och behandlingsansvariga, avdelningsföreståndare, institutionschefer, lärare och psykologer och dels **telefonintervjuer** med socialsekreterare och sektionschefer vid **socialtjänsten**. **Institutionsintervjuerna** har skett gruppvis med mellan 1 till ca 10–12 personal/intervju. **Sundbo**, 4 intervjuer ; 1) sluten mottagningsavdelning (ca 12 personer); 2) sluten behandlingsavdelning (ca 10 personer); 3) öppen behandlingsavdelning (1 person); 4) institutionschef/ avdelningsföreståndare (4 personer). **Bärby**, 2 intervjuer: 1) institutionschef och avdelningsföreståndare; 2) behandlingsassistenter, lärare och annan personal på sluten mottagning (12 personer). **Råby**, gruppintervju på sluten behandlingsavdelning (7-8 personer); föreståndare och biträdande avdelningsföreståndare, lärare, psykolog, behandlingsassistenter. **Fagared**, 2 intervjuer, 1) gruppintervju med 6 personer från sluten mottagningsavdelning och 1 person från läsbar behandlingsavdelning; 2) intervju med metodutvecklare. **Brättegården**, 2 intervjuer: 1) biträdande avdelningsföreståndare och behandlingsassistent (2 personer); 2) institutionschef. Kompletterade uppgifter lämnades per telefon av avdelningsföreståndaren. Samtliga institutioner som ingått i utredningen utom Brättegården har valts för att de har särskilda platser för LSU-dömda. Brättegården är den enda flickinstitutionen i utredningen. Avdelningarna på Sundbo, Fagared, Råby och Bärby tar endast emot pojkar. **Socialtjänstintervjuerna** genomfördes genom 5 telefonintervjuer och 1 genom besök. 5 socialsekreterare och 2 sektionschefer medverkade. Totalt genomfördes 17 intervjuer från slutet av april – början av juni 2000. Samtliga medverkande har avidentifierats i redovisningen.

1.4 Institutionerna

Nedan följer en kortfattad beskrivning av de institutioner som ingår i utredningen.

De **slutna mottagningsavdelningarna** skall ta emot ungdomarna i första skedet av verkställigheten. I detta skede är det bestämt att slutenheten skall vara hög. Nästa steg är **behandlingsavdelningarna**, de kan vara *slutna* och då är avdelningen helt låst och sluten. De kan också vara *läsbara*, vilket innebär att de inte alltid behöver vara låsta. Sedan finns de *öppna* avdelningarna som tar emot ungdomarna i slutet av verkställigheten när de kommit så långt i sin behandling eller utveckling att de kan vistas under friare former. De slutna avdelningarna har förstärkts byggnadsmässigt och med mer personal och skall ha en högre säkerhetsgrad.

Sundbo ungdomshem

Antal LSU-platser: 5 platser varav 3 **mottagningsplatser** och 2 **behandlingsplatser**. Antal ungdomar som genomgår eller genomgått LSU: 26.

Sundbos behandlingskedja är fasindelad. Ungdomarna tas först emot på **mottagningsavdelning** för utredning och observation. Därefter flyttas de till **sluten behandling** för att senare placeras på **öppen behandlingsavdelning** och utslussning. I utslussningsfasen finns även möjlighet att gå vidare till praktikplats vid Räddningstjänsten i Surahammar. Möjlighet finns till psykologsamtal. Behandlingsprogrammen på Sundbo är **KBT**, **teckenekonomi** och **ART**. KBT betyder kognitiv beteendeterapi, ett funktionellt och strukturellt behandlingsprogram för att förändra och ersätta kriminella tankemönster, missbruk och våldsbeteenden, med andra beteenden. **Teckenekonomi** är att ungdomarna samlar poäng som de får för olika former av förbättrat beteende. Ju högre poäng desto mer frihet och ansvar. Genom **beteendeanalyser** utreds ungdomarnas problem och **ART** (aggression replacement training) lär dem känna igen signaler på aggressivitet och hur de kan hantera aggressiviteten bättre. Social färdighetsträning och moralfrågor ingår.

Brättegården

Har inga särskilda LSU-platser. 1 ungdom genomgår LSU på Brättegården. Behandlingen på Brättegårdens **låsbara behandlingsavdelning** görs upp individuellt för varje elev med familjen, socialtjänsten och nätverket utifrån de problem och behov ungdomarna har. Möjlighet till psykologsamtal finns.

Bärby ungdomshem

Antal LSU-platser: 3 **slutna mottagningsplatser**. Antal ungdomar som genomgår eller genomgått LSU: 22.

Avdelningen har i princip endast fått ta emot LSU-ungdomar på avdelningen under detta år. Den **slutna mottagningsavdelningen** har fått projektmedel för att utbilda personal i **lösning-fokuserad korttidsterapi**, som innebär att lösningarna prioriteras istället för problemen. I fokus står klientens positiva sidor, resurser och kompetens och det som fungerar bra i livet. Klienten formulerar egna mål och terapeutens uppgift är att hjälpa klienten finna och motivera till realistiska delmål. Kontaktmannasamtal, nätverksmöten och andra inslag, kartlägger hinder och resurser för att ungdomarna skall nå sina mål. Möjlighet till psykologsamtal finns.

Råby ungdomshem

Antal särskilda LSU-platser: 2 **slutna behandlingsplatser**. Antal ungdomar som genomgår eller genomgått LSU: 11.

Råby har sedan starten huvudsakligen tagit emot långtidsdömda varför genomströmningen är begränsad. Behandlingsprogram på den **slutna behandlingsavdelningen** är indelat i olika faser som tar en ungefärlig tid och behandlingen består av tre delar, **ART** (se Sundbo), vägvalet och skolgång. **Vägvalet** är ett avkriminaliseringsprogram för att förändra kriminella tankemönster. I programmet ligger också test och en analys av ungdomarnas kriminella karriär. Grundskole- och gymnasieprogrammet är viktigt och ungdomarna skall avsluta sin skolutbildning. Vardagsaktiviteter är teater, dans, dataundervisning och möjlighet att delta i

utåtriktade verksamheter, exempelvis fotboll i lokala fotbollsklubbar. Möjlighet finns till psykologsamtal.

Fagareds ungdomshem

Antal LSU-platser: 3 **mottagningsplatser**. Antal ungdomar som genomgår eller genomgått LSU: 18.

På Fagared kommer ungdomarna först till **mottagningsavdelningen** för utredning/behandling och därefter överflyttas de till **låsbar behandlingsavdelning** på Fagared eller till sluten behandling på Råby om högre grad av säkerhet krävs. Huvudsakligt behandlingsprogram är **Programmet om dig själv** (med tillhörande delprogram), ett problemfokuserat utrednings- och behandlingsprogram, där personalen tillsammans med ungdomarna kartlägger problem med exempelvis missbruk, kriminalitet, psykisk hälsa eller aggressivitet och sätt att förändra detta. Utredning och behandling löper parallellt och ungdomarna skall lära sig uttrycka sig, sina problem och sina resurser. Möjlighet till psykologsamtal finns.

1.5 Socialtjänsten

Socialekreterare/sektionschef från följande socialförvaltningar har ingått i utredningen.

- **Socialtjänsten vid stadsdel i Stockholms stad**, har 1 pågående och 1 avslutad LSU,
- **Socialtjänsten vid stadsdel i Göteborgs stad**, har 1 pågående LSU-dömd.
- **Socialtjänsten vid stadsdel i Malmö stad**, 5 domar om LSU; 1 fall ändrade hovrätten till vård inom socialtjänsten; 1 dom har inte vunnit laga kraft, vilket innebär 3–4 LSU-fall.
- **Socialtjänsten i Nynäshamn**, har 1 aktuell LSU i dagsläget.
- **Socialtjänsten i Borlänge**, har 2 LSU.
- **Socialtjänsten i Sollentuna**, 7 dömda till LSU, varav 6 verkställda domar, 4 har pågående eller avslutad LSU och 2 har ännu inte fått lagakraftvunnen dom.

2. LAGSTIFTNING OCH RIKTLINJER

Nedan följer ett kortare avsnitt dels om de lagar som är aktuella när det gäller regleringen av de ungdomar som omhändertagits enligt LVU eller dömts till verkställighet av slutna ungdomsvård och dels SiS råd och riktlinjer för institutionerna om slutna ungdomsvård. Avsnittet behandlar ett selektivt urval av lagrum och anges inte i sin helhet utan endast det som har betydelse för utred-

ningen dels vad avser själva verkställigheten och de regleringar som är viktiga när det gäller ungdomarnas vardag och möjligheter till permissioner, utevistelser och vård under friare former och dels beträffande samarbetet mellan institutionerna och socialtjänsten.

2.1 Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 31 kap.1 a § brottsbalken. Verkställighet av sluten ungdomsvård skall ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (1 § LSU). För brott som någon begått innan han fyllt 18 år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. I första hand skall rätten döma till sluten ungdomsvård (BrB 30 kap. 5 §) och om rätten med stöd av 30 kap. BrB finner att påföljden bör vara fängelse, skall den istället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård mellan 14 dagar och 4 år (BrB 31 kap. 1a §). Verkställighet av sluten ungdomsvård ska ske vid särskilda ungdomshem som avses i 12 § LVU (1 § LSU). Domstolen kan överlämna den som är under 21 år och som begått brott till vård inom socialtjänsten. Överlämnandet får endast ske om socialtjänstens planerade åtgärder är tillräckligt ingripande enligt brottets straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet (BrB 31 kap.1 §).

Verkställigheten av sluten ungdomsvård skall utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och de skadliga följderna av ett frihetsberövande motverkas (2 § LSU). Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten, som skall planläggas och genomföras i nära samarbete med socialnämnden i den dömdes hemkommun (3 §).

LSU skall alltid inledas på låsbar enhet men övergå i vård i öppnare former så snart förhållandena medger detta. Frågan om den dömda kan ges vård i öppnare former skall prövas minst en gång varannan månad (14 §). Den dömda skall tillåtas vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället eller det annars finns särskilda skäl (18 §).

Om den dömda undergår sluten ungdomsvård för ett brott som har riktat sig mot någons liv, hälsa, frihet eller frid, skall målsäganden tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om vid vilket särskilt ungdomshem den unge befinner sig samt om han förflyttas, vistas utanför det särskilda ungdomshemmet eller rymmer (21 §). Beslut enligt LSU fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14 och 18 §§ skall samråd ske med socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövt (22 §).

Förordning (1998:641) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Enligt denna skall socialnämnden på begäran av Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter som behövs för att den dömda skall kunna anvisas plats och erhålla lämplig vård (1 §). Den dömda skall så snart som möjligt underrättas om verkställighetens innebörd (4 §). En behandlingsplan skall upprättas för dem som döms till sluten ungdomsvård. Planen skall inriktas på åtgärder som kan främja den dömdes anpassning i samhället och förbereda för tillva-
ron utanför hemmet. Planen skall upprättas av Statens institutionsstyrelse i samråd med socialnämnden i den dömdes kommun och omprövas så snart det finns anledning till detta (5 §). Journaler skall föras för de ungdomar som dömts till LSU (6 §). Egendom som omhändertar-

gits med stöd av LSU skall förtecknas av den som verkställt omhändertagandet. Egendomen skall, om inte annat är föreskrivet, omhändertas på betryggande sätt (8 §).

2.2 Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

(i fortsättningen LVU). Vård skall beslutas enligt 3 § första stycket LVU för de ungdomar som utsätter sin hälsa och utveckling för påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende. De ungdomar som enligt BrB 31 kap.1 a § dömts till slutna ungdomsvård och vid verkställighetstidens slut bedöms behöva ytterligare vård för att inte utsätta sin hälsa eller utveckling för risk att skadas genom rekvisiten som anges i första stycket skall omhändertas för fortsatt vård enligt LVU. Dessa ungdomar kan enligt (12 § LVU) placeras på särskilda hem som staten driver. Socialtjänsten ansöker hos länsrätten som beslutar om vård med stöd av LVU får inledas. Socialtjänsten har det övergripande ansvaret för den vård som bedrivs med tvång enligt LVU, var vården skall bedrivas (11 §) och när vården skall avslutas (21 §).

2.3 Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

(i fortsättningen LUL). När ungdomar under 18 år misstänks för brott som kan ge fängelse, skall socialnämnden genast underrättas (6 §). I dessa fall skall åklagaren inhämta yttrande från den socialnämnd som har ansvaret för den unge. Yttrandet skall innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare vidtagit samt en plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta (11 §). I sin begäran om yttrande skall åklagaren ange inom vilken tid yttrandet skall lämnas och kan medge att socialnämnden lämnar yttrandet senare (12 §).

2.4 SiS råd och riktlinjer

SiS råd och riktlinjer anger att kravet på samhällsskydd och rymningssäkerhet alltid måste tillgodose vid slutna ungdomsvård. Samhällsskyddet måste beaktas i en utsträckning som inte tidigare skett inom SiS verksamheter. Verkställigheten av ett straff måste i allt väsentligt se ut på samma sätt överallt och de dömda måste bedömas efter samma måttstock. Dessa nyheter för SiS föranleder att, innan en praxis utarbetats inom organisationen, besluten som rör slutna ungdomsvård måste läggas i händerna på ett fåtal.

Av det skälet har SiS fastlagt en centraliserad delegationsordning som innebär att alla beslut som rör ungdomarnas möjligheter att få vistas under öppnare former eller ges permissioner fattas på SiS huvudkontor . När praxis väl utvecklats kan beslutanderätten läggas på flera¹⁰. Huvudregeln är att dömda som är placerade på låsbar eller slutna avdelning alltid skall stå under betryggande bevakning, vilket innebär att den dömde alltid skall kunna hindras att avvika av personalen även då den dömde vistas under öppnare former. Även den som bedöms

---

¹⁰ SiS Råd och Riktlinjer/juridik 1998:5, s. 10–11

som lite rymningsbenägen, skall vid vistelse inom institutionsområdet åtföljas av tillräckligt många ur personalen¹¹.

2.5 Skillnaden mellan LVU- och LSU-ärenden i praktiken

När det gäller dom om LSU har den unges vårdbehov ingen betydelse för verkställighetens längd. Inom LVU har socialtjänsten bedömt att den unge har ett vårdbehov som kräver insatser med tvång och vårdbehovet avgör tiden för behandlingen. Socialtjänsten bestämmer, efter ansökan hos länsrätten, var den unge skall vårdas och hur länge. En vårdplan upprättas av socialtjänsten, där ett behandlingsuppdrag till institutionen ingår. I LSU avgör straffvärdet hur lång tid den unge ska vistas på institutionen vilket domstolen avgjort utifrån brottets allvar. Ansvaret för att behandlingsplan upprättas ligger vid LSU på Statens institutionsstyrelse. Beslut inom slutna ungdomsvård fattas på SiS huvudkontor, medan det inom LVU i de flesta fallen är institutionscheferna som kan fatta beslut.

3. RESULTAT AV INTERVJUERNA MED INSTITUTIONERNA

Nedan följer resultatet av intervjuerna med institutionerna. När det är skillnader mellan avdelningstyper framgår det men i regel skiljer sig inte resultaten på det sättet. Oftast är det endast olika synpunkter eller teman som redovisas. Det viktiga har varit att lyfta fram det som fungerat eller vilka problem som uppvisats och inte att utpeka enskilda institutioner, avdelningar eller chefer.

Integrering av vården av ungdomar som vårdas enligt LVU och som dömts till LSU

3.1 Skiljer sig LSU-ungdomarna från LVU-ungdomarna åt och, om de gör det, på vilket sätt?

Svaren varierar både mellan olika avdelningar och mellan föreståndarna och avdelningspersonalen på samma avdelning. Huvuddragen i svaren påvisar tre grova linjer; 1) LSU-ungdomarna är mer kriminella och har svårare problematik än LVU-ungdomarna, 2) LVU- och LSU-ungdomarna har samma typ av bakgrund och samma brottsbelastning; 3) LSU-ungdomarna är mer oförstörda då de inte tidigare varit inne i vården eller mer harmoniska tack vare den bestämda tiden. Men en liten klick ungdomar har allvarigare brottsbelastning och får längre straff.

En slutna mottagningsavdelning påpekar att LSU-ungdomarnas motivation är högre tack vare ett tidsbestämt datum för frigivning jämfört med LVU-ungdomarnas obestämda tid att de är smartare och bråkigare än LVU-ungdomarna, att de i regel är nyktra vid brotten, att deras

---

¹¹ a.a, s.14

problembild mer handlar om kriminalitet än missbruk och att deras skolkunskaper förefaller bättre än LVU-ungdomarnas eftersom de inte tidigare varit inne i vården. Detsamma menar, en **öppen behandlingsavdelning** att LSU-ungdomarna är lättare att arbeta med tack vare den bestämda tiden, men även att LSU-ungdomarna är mer oförstörda eftersom de inte "valsat runt" i LVU-vården i flera år. En **sluten behandlingsavdelning** anser att LSU-ungdomarna är yngre, mer kriminellt belastade och/eller har gjort grövre brott. Men i grund och botten är de lika trasiga som LVU-ungdomarna.

3.2 Integrationen av ungdomarna och skillnader i regelverken inom LVU och LSU?

Även här varierar svaren mellan att integrationen fungerat till att den inte fungerat. Vissa, både **slutna mottagnings- och behandlingsavdelningar**, anser att integrationen inte fungerat på grund av säkerhetsaspekterna och de skilda regelverken mellan LSU och LVU; personaltätheten är för låg; avdelningsbyggnationen klarar inte kraven på att integrera vården. En avdelning säger att om man exempelvis ska gå ut med 3 stycken LSU ungdomar, kräver detta 3 personal. Då blir det väldigt små möjligheter att kunna göra något med LVU- ungdomarna. Personalen vill inte riskera arbetet genom att vara oaktsam och blir därför strängare. LSU har därför fått klara konsekvenser för LVU i och med ett strängare regelverk. Det finns även fördelar med LSU och tidsperspektivet – eftersom personalen vet hur lång tid ungdomarna ska vara på avdelningen, är det lättare att planera för dem.

Andra, både **institutionschefer, avdelningsföreståndare, slutna mottagnings- och öppen behandlingsavdelning**, anser att det går bra att integrera vården och någon menar att "Alla regler gäller alla ungdomar oavsett om man har LVU eller LSU och man tror att juridiken ska ta över reglerna på institutionen men det gör den inte. Alla ungdomar som är här ska ha behandling och institutionens regler gäller och det är det vi utgår ifrån". En liknande uppfattning framförs från en annan institution: "Regelverket styr LSU och jag tror att man har svårt att arbeta utifrån två helt olika principer. Regelverket i LSU tar därför över även för LVU-ungdomarna. Men den åtstramningen tycker jag enbart är positiv /../". Men en konsekvens av detta blir dock att "För LSU-eleverna krävs det mer bevakning, vilket går ut över LVU-eleverna. De fri- och rättigheter som kan ligga inlagt i behandlingsplanerna enligt LVU kan inte alltid infrias".

En **öppen behandlingsavdelning** menar att ungdomarna sköter sig också bättre där eftersom de har det friare och riskerar att hamna på låst avdelning vid misskötsamhet. Flera avdelningar anser att det gått bra med integrationen, men i praktiken, säger några av dem, har de endast LSU-dömda. Dock framförs vissa svårigheter på grund av regelverket som kräver att institutionerna måste ansöka hos huvudkontoret om alla utåtriktade aktiviteter som ska ske utanför institutionen för LSU-ungdomar. Flera påpekar även att en skillnad mellan LSU och LVU är målsägandeunderrättelse som måste göras i LSU när ungdomarna ska ha permission och som inte får göras för LVU-ungdomarna, trots att de kan ha begått likartade brott.

Gemensamma problem med integrationen är exempelvis att ungdomarna fastnar i systemet på grund av platsbristen inom SiS och ungdomarnas vårdkedja stannar upp. De generella svårigheterna med att förena LVU med LSU-reglerna har även inneburit att det blivit hårdare för LVU-ungdomarna som upplever detta som orättvist. LSU anses hindra möjligheten i att arbeta individuellt och utåtriktat med ungdomarna och exempelvis skillnaderna i bestämd och obestämd tid och svårigheterna att hitta bra belöningsystem för LSU-ungdomarna gör det också svårt att integrera vården. LSU ungdomarna upplevs även svårare att motivera på grund av att

de har en tid att gå efter, de sitter hellre av sitt straff. En del menar också att klimatet blivit hårdare och att LSU ungdomarna fått en högre status på de integrerade avdelningarna och ungdomarna har anammat ”kåkjärgong och plitmentalitet”, vilket innebär att ungdomarna talar och uppträder som vore de i fängelse och ser personalen som vakter och inte behandlare. Andra skillnader är att LSU- och LVU-ungdomar drabbas olika vid avvikningar, och LVU-ungdomarna får ”påbackning” i tid medan LSU-ungdomarna får avtjäna resterande del av verkställigheten.

Förutsägbarheten och planeringsskyldigheten i LSU är bra och en trygghet för ungdomarna. LSU anses även ha medfört förbättringar för LVU vården genom bättre behandlingsinnehåll och struktur på avdelningarna. Några menar att det dock är ett större byråkratiskt krångel och striktare kontroll inom LSU och att det tar längre tid för ungdomarna att komma utanför avdelningarna. En **institution** beskriver att regelverket medfört hinder i skolgången för en LSU-ungdom på grund av att skolhuset är en annan byggnad och kräver att 2 personal kan avdelas separat enligt kravet på betryggande säkerhet.

3.3 Hur har personalen uppfattat att ungdomarna upplever integrationen? Och vilka konsekvenser får detta för integrationen?

Det finns en tendens till att LSU upplevs som en vinst av LVU-ungdomarna i och med den bestämda tiden och de hårdare restriktioner som LSU medfört för LVU-vården. Men det är de kortare tiderna ungdomarna kan vilja ha istället för LVU.

Några av de **slutna mottagnings- och behandlingsavdelningarna** anser att LVU-ungdomarna upplever att deras rättigheter och friheter kommit i kläm på grund av blandningen med LSU. LVU-ungdomarna känner sig orättvist behandlade på grund av detta och av att de ibland får längre tid på institution för samma brott som LSU-ungdomarna begår. Avdelningen blir även mer låst för alla som vistas där och att detta medför att det lättare blir en vi-och-dom stämning mellan LVU- och LSU-ungdomarna. LSU-ungdomarna har/upplever sig ha högre status genom sin grövre brottslighet och ser ner på LVU-ungdomarna. LSU-ungdomarna anses av LVU-ungdomarna ha ett bättre läge genom att de har ett tidsbestämt straff och LSU kan därmed upplevas som en vinst. Personal menar att det bara är negativt för alla med integrerade avdelningar inledningsvis. Ett exempel är en LVU-ungdom som slog ner personal och hotade sätta eld på avdelningen. Han fick LSU i fem månader och var nöjd med det. Andra menar att ingen är avundsjuk på dem med långa straff utan det är korttidarna som väcker avundsjuka. Någon personal menar att det finns en kriminell livsstil bland vissa invandrarungdomar, där en LSU-dom medför högre status, men andra menar också att vissa LSU-ungdomar kan dock få en chock av att komma in på avdelningen då det kan vara deras första dom och inte tidigare vårdats enligt LVU.

Några **slutna/låsbara behandlingsavdelningar** tror att det är jobbigt för LSU-ungdomar med tre års straff att vara på samma avdelningar som ungdomar med kortare straff eller se LVU-ungdomarna på avdelningen göra sina planeringar samtidigt som den LSU-dömde inte kan planera in sådant som inte ansökts om.

3.4 Behandlingsinnehåll för ungdomar med korta verkställighetstider?

Flertalet bland samtliga personalkategorier som medverkat i utredningen anser att det är ett problem att fylla verkställigheten med ett bra behandlingsinnehåll för korttidarna och understryker behovet av gott samarbete med socialtjänsten. Några anser dock att det inte är något problem med de korttidare som är motiverade och menar att det finns även korttidare som fungerat bra.

Några, både **mottagnings- och behandlingsavdelningar** beskriver problemen med korttidarna att de inte bryr sig om att delta i behandlingsprogrammen eller inte hinner gå igenom behandlingskedjan. De är inte motiverade utan tar sitt straff och går. Andra exempel på problem är närhetsprincipen och utslussningen, personalen hinner inte sätta sig in i deras problematik och göra en bra utslussning. Andra menar att arbetet blir mer av utredande och information till socialtjänsten vad de ser. ”Mer blir det inte för korttidarna, det blir mer förvaring” anser de. Och då blir samarbetet med socialtjänsten när det gäller utslussningen mycket viktigt. Någon menar att korttidarna åker ”gräddfil” in på den öppna behandlingsavdelningen och LVU-ungdomarna får längre tid på låst avdelning trots att de kan ha gjort samma brott. **En institution** anser inte att korttidarna är något problem eftersom de ska arbeta med behandling oavsett verkställighetstid. Och en **låsbar behandlingsavdelning** anser att det har fungerat bra med korttidarna som haft verkställighetstider över 4 månader.

3.5 Behandlingsinnehåll för ungdomar med långa verkställighetstider?

Flertalet tycks vara överens om att de bättre kan fylla behandlingen med ett bra innehåll för dem som döms till längre tider och att det är viktigt att ungdomarna kommer vidare i behandlingen. Både **mottagnings- och behandlingsavdelningar** anser att de lättare lyckas anpassa behandlingsprogrammet för dem med långa tider. En svårighet är dock att ungdomar med långa straff inte kommer vidare i systemet vilket försvårar möjligheten att arbeta med motivation för förändring. Den höga slutenheten gör att ungdomarna tappar motivationen och viljan att göra saker om de inte kommer vidare i systemet eller har större friheter att se fram emot. Då kan samhällsskyddsaspekten och behandlingen vara i konflikt. Det kan även uppstå en motsättning mellan samhällsskydd och behandling. Eftersom beslut om permission, fattas på huvudkontoret förlorar avdelningen möjligheten att arbeta utåtriktat och öppet med ungdomarna som en belöning för god utveckling. Men det kan bli problem med behandlingsinnehållet även för långtidarna om de har alltför långa tider uppemot tre år. Då är det svårt att hitta ett vettigt innehåll och bra belöningar hela verkställighetstiden. **En institution** anser att behandlingsprogrammen är utformade så alla elever ska kunna delta oavsett verkställighetstid.

3.6 Behandling, straff och samhällsskydd?

Institutionerna svarar att de inte utgått ifrån straffet som sådant utan ser till uppgiften att ge ungdomarna behandling under verkställighetstiden. Flera av de **slutna mottagnings- och behandlingsavdelningarna** menar att de lyckas bra med samhällsskyddet eftersom de är medvetna om att ingen får rymma och har inte haft några problem med detta. Men de lägger inte tyngdpunkten i att vara bestraffande utan behandlande och anser inte att det är några problem med detta, huvudsyftet med placeringen är ju att hålla ungdomarna borta från att begå nya

brott och att ge straffet ett innehåll. Om man fokuserar straffet för mycket får man två grupper, en som ska behandlas och en som ska straffas, menar de. Men en **låsbar behandlingsavdelning** påpekar att många ungdomar bara ser det som ett straff, de vill inte ha behandling.

Samtliga institutioner menar att samarbetet med socialtjänsten är mycket centralt och oerhört viktigt. Flera **slutna mottagnings- och behandlingsavdelningar** arbetar med utredningar och behandling parallellt och behandlingsprogrammen har utarbetats för att förstärka gott beteende och utveckling genom olika belöningar i form av större frihet och öppenhet, social färdighetsträning och moralfrågor. Någon **avdelning** anser att det var tydligare förut då behandlingstiden bestämdes tillsammans med socialtjänsten. Idag ingår vissa saker enbart för att verkställigheten är ett straff även om behandlingsmässiga skäl talar för annat. LSU är bättre än fängelse, men sämre än LVU anser somliga. En av de **låsbara behandlingsavdelningarna** menar att frågan om behandling inom ramen för straff är komplicerat när de LSU-dömda anser sig oskyldiga. Problem uppstår då kring behandlingsuppdraget och behandlingsmålen, något som de normalt får från socialtjänsten grundat i den unges vårdbehov. Kravet att ansöka om alla tillstånd hos huvudkontoret borgar också för mindre godtyckliga beslut. Säkerhetsaspekterna inom LSU gör dock att personalen känner att det är en psykisk press för dem med samhällsskyddet genom att massmedia uppmärksammar rymningar. Flera **institutioner** hänvisar till att generaldirektören för SiS uttalat att ungdomarna med LSU inte får rymma. Därför har de begränsat möjligheterna för eleverna att komma utanför avdelningen. De måste kvalificera sig och det tar lång tid säger personalen.

Vidare anses lokalerna vara dåligt anpassade på vissa **både slutna mottagnings- och slutna/låsbara behandlingsavdelningar** och för att klara samhällsskyddet bättre kommer en del avdelningar att byggas om. Samhällsskyddet innebär att hålla ungdomarna under betryggande omständigheter borta från samhället och deras brottsoffer och möjligheten att begå nya brott och kanske att vara lite avskräckande för andra, menar de. Flera menar ändå att samhällsskyddet ibland tar över behandlingsbehovet, långtidsdömda LSU-ungdomar som sköter sig inte kan få samma typer av belöningar och friheter som inom LVU. Några **behandlingsavdelningar** menar också att effekten av LSU-dömda på avdelningen blir att avdelningens samtliga utåtriktade aktiviteter begränsas, vilket drabbar LVU-ungdomarna.

3.7 Arbetet med ungdomarnas domar och kriminalitet?

Gemensamt uttrycker institutionerna att ungdomarnas samtal med varandra styrs bort från glorifiering av brott. Exempelvis uttrycker en avdelning att bearbetningen av ungdomarnas kriminalitet sker som i ett långt löpande samtal. **Flertalet institutioner** menar att samtalen om domen ingår både i det dagliga arbetet och i kontaktmannasamtalen. Ungdomarnas brottsuppfattningar framkommer i behandlingsprogrammets beteendeanalyser eller kartläggningar av ungdomarnas kriminalitet och missbruk och vad som hänt i deras liv. Ungdomarna har mycket dålig insikt själva om hur allvarliga brott de begått och vad de gjort andra människor och mycket av avdelningarnas arbete går ut på att prata med ungdomarna om moral och värderingar. För LSU-ungdomarna är domen mer central än vid LVU eftersom ungdomarna också har mer frågor kring den. Exempelvis går personalen igenom domen, brottet, diskuterar och bemöter och tar upp sina reaktioner på brott ungdomarna utsatt andra för och pratar om offret och de känslor som kan ha uppstått i och med det brott de utsatts för. Även ungdomarnas känslor diskuteras. Detta är nytt för LSU, menar flera eftersom tidigare med enbart LVU diskuterades sällan ungdomarnas brott. Tidigare skulle de *inte* prata om ungdomarnas brott,

exempelvis sexualbrott. Brotten anses vara ett av de viktigaste områdena att prata med ungdomarna om. En **sluten behandlingsavdelning** menar att de talar väldigt lite om detta och menar att de är dåliga på det. De borde tala mer om detta med ungdomarna och gå djupare in på vad ungdomarna gjort och vad som styrt dem, men personalen anser att de inte har den kompetensen. Avdelningen gör bedömningar av återfalls- och farlighetsrisker enligt en särskild modell och de flesta ungdomar ställer upp på detta.

En **sluten mottagningsavdelning** menar att de arbetar med motivation, ungdomarna själva skall sätta upp mål som inte innehåller kriminalitet. Det är inte avdelningens sak att bearbeta ungdomarnas kriminalitet utan upp till ungdomarna själva att arbeta för sina mål. De arbetar inte med behandling utan med ungdomarnas framtidsplaner, och samarbetet med socialtjänsten är mycket viktigt.

3.8 Informationen till ungdomarna om verkställighetens innebörd?

Institutionernas sätt att sköta detta är likartat, de går igenom med ungdomarna vad deras dom innebär, vilka regler som gäller på avdelningen, konsekvenser vid regelbrott och annat, hur många dagar de har kvar och tidpunkt för frigivningen. Man går igenom domen och deras brott, hur lång tid de skall vara på institutionen och vart de sedan skall, deras rättigheter och att de kan klaga på beslut. En **sluten mottagningsavdelning** anser dock att det är diffust med verkställigheten eftersom de inte vet hur länge ungdomarna blir kvar på avdelningen. En annan **mottagningsavdelning** menar att den starkare regleringen är en trygghet för både personal och ungdomar. På vissa **slutna mottagnings- och behandlingsavdelningar** får ungdomarna en pärm med regler, lagstiftning och annat som berör verkställigheten och som de kan sätta in olika beslut eller i ett välkomstbrev med liknande information. Socialtjänsten informeras alltid att ungdomarna finns på institutionen.

Personalens behov av kompetens- och metodutveckling för arbetet

3.9 Behovet av kunskap?

Några institutioner anser att de har hyggliga eller bra kunskaper i juridik och ser inget direkt utbildningsbehov i juridik. De har haft mycket internutbildning och menar att SiS har gjort ett bra arbete med personalutbildningen och de får bra hjälp av SiS huvudkontor i juridiska frågeställningar. Däremot anser de att det behövs mer utbildning i behandlingsprogrammen för att kunna vidareutveckla metoderna på institutionen. Andra behov som framförs är en 2-dagars konferens om LSU som behandlar en del om juridiken och de erfarenheter som gjorts, vad som varit bra och hur man kan jobba vidare med LSU-ungdomarna efter LSU-tiden.

Andra institutioner anser att en juridisk förstärkning behövs för personalen och att SiS behöver stödja institutionerna i samarbetet med socialtjänsten. **Flera slutna mottagningsavdelningar och läsbara behandlingsavdelningar** anser att de inte har tillräckliga kunskaper i juridik när det gäller ungdomarnas rättigheter, om vad som gäller när olika beslag får/inte får göras, avskiljningar och andra beslut på avdelningen. Okunskapen om lagstiftningen gör verk-

ställigheten otydlig för ungdomarna och en **låsbar behandlingsavdelning** menar att ungdomarna drabbats genom att personalen inte kunnat hjälpa till med eller motivera ungdomarna att överklaga beslut. Det blir tryggare både för ungdomar och personal ju bättre personalen kan lagstiftningen, att ungdomarna får större respekt när personalen kan svara på deras frågor. Exempelvis behövs mer kunskap om lagstiftningen så de kan tolka och tillämpa lagar och hjälpa ungdomarna eller motivera dem att överklaga olika beslut. **Flera avdelningar** efterlyser mer kunskap i samtalsmetodik, konflikthantering och krisbearbetning och metoder om hur de i det vardagliga skall kunna arbeta djupare med ungdomarnas brottslighet vid våldtäkt, mord eller dråp. Vidare behövs kunskaper i religions- och invandrarfrågor, exempelvis så de inte skall bli uppfattade som rasister. Även mer drogkunskap efterfrågas. En **sluten mottagningsavdelning** anser att SiS satsat på fel utbildningar och att en långsiktig strategi för avdelningen saknas.

Samverkan och samarbete med socialtjänsten

3.10 Samverkan med socialtjänsten ?

Samtliga institutioner lyfter fram behovet av samarbete med socialtjänsten både verkställigheten, utslussningen och eftervården. Institutionerna behöver tillgång till socialtjänstens kunskap dels om ungdomarnas situation och hemmiljö och dels ungdomarnas historia, när de skall planera vården och behandlingen för ungdomarna under själva verkställigheten. Det viktigaste samarbetsområdet, för samtliga institutioner är att det finns något planerat för ungdomarna i själva utslussningsfasen. Annars riskerar LSU bli som kriminalvården, att ungdomarna kommer ut till samma situation som innan.

Samtliga institutioner anstränger sig för att få till stånd ett samarbete och kontaktar alltid socialtjänsten och informerar att ungdomarna finns på institutionen. Planeringen av vård och behandling fungerar med varierande grad. Vissa har ett fungerande samarbete med socialtjänsten och då fungerar också planeringen av vård och behandling bra, liksom upprättandet av behandlingsplaner och utslussningen, medan andra har svårt att få igång ett samarbete med socialtjänsten på alla områden och att socialtjänstens engagemang är svagt. **En av institutionerna** uttrycker att vistelsen på institutionen planerar de själva och informerar socialtjänsten hur det blir och har ungdomarna placerats hos dem är det deras planering och behandling som gäller, det är inget socialtjänsten kan påverka. När det gäller frigivning planeras detta alltid tillsammans med socialtjänsten, som oftast tar till sig avdelningens rekommendationer.

Generellt uppfattar **institutionerna** att ungdomarna inte vill ha med socialtjänsten att göra och ungdomarna vill inte heller att institutionerna ska samarbete med socialtjänsten. En del ungdomar som behöver kläder, pengar, lägenhet, jobb eller annat, vill att socialtjänsten ska ordna det åt dem. Och ungdomar som har en bra kontakt sedan tidigare med sina socialsekreterare, vill ha kvar kontakten även under LSU-tiden. De ungdomar som vill förändra sin situation, de vill också ha kontakt med socialtjänsten.

Samarbetet med socialtjänsten fungerar generellt dåligt inom LSU, men bra inom LVU. Några tror att bristerna kan bero på platsbristen inom SiS, att socialtjänsten är engagerad men överbelastad med LVU och inte hinner med sina LSU-dömda men att tendensen är att social-

tjänsten blir allt mindre intresserad av LSU-ungdomarna; andra menar att socialtjänsten tar LSU som en gratisplats eller att ungdomarna blir i vissa fall helt lämnade av socialtjänsten som lägger ner sitt engagemang när de får LSU. Andra synpunkter är att det inte alltid handlar om den enskilde socialsekreterarens bristande engagemang utan om kommunal ekonomi och att det verkar som att socialtjänsten inte vet vad de ska göra och vilken uppgift de har, att det inte finns någon egentlig uppgift för socialtjänsten som inte heller kan påverka de beslut ungdomarna tycker är viktiga vid LSU. Socialsekreterare har även sagt att de inte är intresserade av den LSU-dömde innan killen skrivs ut. Däremot fungerar samarbetet med socialtjänsten bra inom LVU.

Bristerna i samverkan/samarbetet mellan institutionerna och socialtjänsten avspeglar sig exempelvis på planeringen och upprättandet av behandlingsplaner. Svaren visar att på de **flesta avdelningar** upprättas behandlingsplan sällan eller aldrig tillsammans med socialtjänsten och är missnöjda med samarbetet med socialtjänsten. Däremot menar de att de själva upprättar behandlingsplaner under verkställigheten. **Några avdelningar** upprättar alltid eller nästan alltid behandlingsplan tillsammans med socialtjänsten och är också nöjda med samarbetet. Men generellt menar flertalet att socialtjänsten är dåligt engagerad och de får ibland jaga socialtjänsten.

Två av de låsbara/slutna behandlingsavdelningarna skiljer sig från de övriga och när de kontaktar socialtjänsten kommer de dit och samarbetar och om de inte kommer, skickas behandlingsplanen till socialtjänsten men en behandlingsplan upprättas alltid med socialtjänsten. En av behandlingsavdelningarna har själv bedrivit mycket informationsarbete med socialtjänsten och fått med sig socialtjänsten i större grad. Avdelningen anser att Kommunförbundet varit dåliga på att informera socialtjänsten om dess ansvar för LSU-ungdomar.

Samverkan mellan huvudkontoret och institutionerna

3.11 Placerings- och beslutsfunktionen på huvudkontoret?

Generellt anser samtliga **institutioner** att det fungerar bra, både med placerings- och beslutsfunktionen och att placeringsfunktionen fungerar utmärkt, att de gör ett bra jobb inte minst på grund av att LSU blivit fler än beräknat. De tycker att huvudkontoret jobbar snabbt och fyller upp tomma platser vilket är bra. En kritik är dock att LSU har högre prioritet än LVU vilket inte är bra och att de får placeringar som de inte anser passa in i deras behandlingsprogram, som de måste ta ändå för att fylla upp platsen. De tycker också att huvudkontoret kunde kolla upp att inte ungdomarna känner varandra innan de placeras på avdelningen. Några, både **slutna mottagnings- och behandlingsavdelningar**, anser att det ibland hänt att samarbetet inte fungerat bra, speciellt när ungdomar placerats hos dem mot deras inrådan. När huvudkontoret och avdelningen ibland har haft olika uppfattningar anser avdelningarna att huvudkontoret inte i tillräckligt hög grad tar hänsyn till deras synpunkter, samtidigt som de kan förstå huvudkontorets dilemma på grund av den stora tillströmningen av LSU-domar, att huvudkontoret tvingas placera ungdomarna där det finns plats. Men generellt fungerar samarbetet bra. **Och någon avdelning** anser även att det fungerar dåligt genom att huvudkontoret bara placerar på tomma luckor, att det inte finns någon differentiering och att LSU-ungdomarna petar bort LVU-ungdomarna.

Andra problem som framförs är att på grund av platsbristen inom SiS skapas problem med framförhållningen och de inte hinner planera för eleverna. Ungdomar som fått ett år och som ska vidare i systemet blir kvar på mottagningsavdelningarna trots att detta inte är bra i längden.

När det gäller beslutsfunktionen menar flera **institutioner** att det är inget bekymmer att besluten ligger på huvudkontoret. Ibland kan det dock vara svårt eller knöligt rent pratiskt när ungdomarna får akut tandvärk och ska till tandläkaren och beslutet om detta skall fattas på huvudkontoret. Det är i sig inga konstiga beslut men kräver ändå att folk är på plats och att blanketter fyllas i för att det ska fungera. Det uppstår ibland en administrativ ordning som kan kännas onödig. En av **institutionscheferna** framhåller att SiS har satsat på det institutionen behöver och anser att kontakterna med huvudkontoret fungerar utmärkt. **En öppen behandlingsavdelning** anser att de störs inte av att besluten ligger på huvudkontoret eftersom de flesta besluten om deras ungdomar kan fattas direkt av institutionschefen. En annan **låsbar behandlingsavdelning** menar att huvudkontoret inte ska sätta ungdomar med långa och korta tider tillsammans, att de ska tillskapa resurser som möjliggör ett mjukt slutet omhändertagande vilket innebär mer personal och att tidsperspektivet klargörs så personalen bättre vet vad som gäller och kan svara på ungdomarnas frågor. Andra menar att det inte känns bra när de måste flytta ut elever tidigare från mottagningsavdelningen som de inte hunnit planera för bara för att en ny ska ha plats.

4 RESULTAT AV INTERVJUERNA MED SOCIALTJÄNSTEN

4.1 Socialtjänstens roll och arbetsuppgifter för LSU-dömda?

Socialtjänsten, stadsdel i Göteborg: –Jag har uppfattat att min roll är annorlunda än vid LVU. Det är viktigt att finnas med och att delta i regelbundna uppföljningsmöten för att se om det går att skapa en relation som kan fungera efter institutionsvistelsen. Men mitt ansvar är framförallt att arbeta med föräldrarna. Men det går ju inte nu, eftersom de inte själva vill. Jag tycker jag har stöd av min arbetsledare i mitt arbete och jag arbetar självständigt.

Socialtjänsten Borlänge: –Tanken är att jag skall finnas med i periferin, som en part i planeringen framåt och vara med när det kommer till själva utskrivningen. Men det är ett mindre prioriterat ärende eftersom han är där han är och jag inte kan påverka något. Jag tycker det är viktigt att någon, kanske det är SiS som ska göra det, informerar om behovet av att socialtjänsten finns med när det gäller LSU. Det är svårt att veta hur man ska prioritera, om de här ungdomarna är inne på behandling hos SiS enligt LSU så kan vi prioritera andra ungdomar som inte är inne på behandlingshem. Nej, stöd har jag inte haft, min arbetsledare tycker inte vi ska vara så inblandade i LSU. Men det är så många andra ärenden som jag måste hinna med.

Socialtjänsten Nynäshamn: –Jag har ingen klar uppfattning om min roll när det gäller LSU. Det är väl att finnas med för att se om vård krävs efter LSU, att vara en samarbetspartner och lämna information om socialtjänstens tidigare insatser som institutionerna behöver känna till. Arbetet med familjen på hemmaplan ligger på mig och att hålla kontakt med killen och institutionen och delta i planeringen. Jag har stöd för mitt arbete just nu av min arbetsledare men om det behövs en fortsatt placering efter LSU, då är jag osäker på om jag har min arbetsledares stöd. Det är en kostnadsfråga.

Socialtjänsten, stadsdel i Stockholm: –Det är en luddig roll. Exempelvis ville en institution att jag skulle skriva vårdplan och det var lite förvirrande. Senare enades vi, socialtjänsten ska inte göra det i LSU ärenden för att socialtjänsten inte kan påverka vården. Däremot kunde jag bidra med kunskap. Rollen är att följa vården och det är så lagen är skriven, och bedöma vårdbehov efter verkställigheten av LSU. Men om LVU inte varit tillämpligt innan domen om LSU, så blir ju insatserna på frivillig väg. Arbetsuppgifterna innebär ett uppföljningsansvar, hålla kontakt med institutionerna och ungdomarna om hur det går och bedöma behovet av insatser efter LSU. Men LSU-dömda är inte ett prioriterat område – de kommer lägre ner på listan. Socialsekreteraren har fått stöd av sin arbetsledare när hon tagit upp något kring LSU, men arbetsledaren har inte kunskap om vad lagen och arbetet angående LSU innebär.

Socialtjänsten, stadsdel i Malmö: –Vi uppfattade rollen fel från början, vi uppfattade aldrig att vi hade något ansvar. I ett av fallen upphävde vi LVU och ingen tog något ansvar när han fick LSU. Vi visste inte att vi hade något ansvar förrän institutionen ringde och undrade om vårt deltagande i planeringen. Idag kommer vi att vara mer aktiva än vi var i början. Våra arbetsuppgifter för dem som är LSU dömda är att följa upp och framförallt att vara med i utslussningen är viktigt.

Socialtjänsten Sollentuna: –I LSU tar SiS över huvudansvaret och socialtjänsten förlorar inflytande och kontroll men ändå har vi kvar huvudansvaret för familjen. Det blir en svår dubbelhet i rollen och förvirrat för familjen. Familjerna undrar vem som egentligen ansvarar. Det blir svårt att motivera familjerna och ungdomarna till vård och behandling när de fått ett straff som de avtjänat. Men arbetsuppgifterna är att knyta kontakt med institution och ungdomar och bedöma vårdbehovet vid verkställighetstidens slut. Socialsekreteraren uttrycker att han har sin arbetsledares stöd i LSU-ärendena. Arbetsuppgifterna varierar beroende av om vi känner ungdomarna sedan tidigare eller om de är okända för oss, och vi har kämpat länge med frågan om vad LSU-dömda egentligen är för ett ärende? – Är LSU-ärendet en utredning? Är kontakten frivillig och hur ska vi göra när ungdomarna inte vill ha kontakt? När brottet begicks gjorde vi en utredning och skrev yttrande till åklagaren eller domstolen, och kan ha föreslagit olika saker som vi bedömt behövdes. När ungdomen sedan döms till LSU och kanske är avslutad hos socialtjänsten och varken ungdomarna eller familjerna vill ha någon kontakt och det inte enligt vår bedömning föreligger LVU-grund, vad är det då för ett ärende? När SiS institutioner vill samarbeta med oss undrar man vad det är vi ska samarbeta om eftersom vi redan gjort en bedömning om att ärendet kunde avslutas hos oss?

4.2 Socialsekreterarnas utbildning i LSU och kunskap om sitt ansvar för LSU-dömda

Socialtjänsten Göteborg: –Vi har fått en halv dags föreläsning om LSU. Det var en halvdag då socialtjänsten och personal från SiS institutioner deltog här i Göteborg. Nej, jag tycker inte jag har tillräckliga kunskaper i LSU och vad som är mitt ansvar. Jag saknar kunskaper i skillnaden mellan LVU och LSU, vad domstolen kräver av socialtjänsten och vad man ska kunna erbjuda ungdomarna. Vi pratar väldigt lite om LSU här. Jag vet egentligen inte vilka kunskaper jag behöver eftersom jag inte kan tillräckligt och det är luddigt, det är det. Men mitt största ansvar ligger i utslussningsfasen, anser jag.

Socialtjänsten Borlänge: –I stort sett ingen utbildning alls. Vem som har ansvar och vad som gäller vid placeringar enligt LSU och så, det har vi inte fått någon utbildning i och har väldigt lite kunskap om. Mitt ansvar är att finnas med för att kunna styra behandlingen och bedöma

vad som händer under tiden han är på institutionen och vad som behövs efter verkställigheten. Och det tycker jag att jag gör, säger socialsekreteraren.

Socialtjänsten Nynäshamn: –Ingen utbildning alls, vare sig föreläsningar eller annat. Hon har själv fått beställa lagförslaget om LSU och sätta sig in i lagstiftningen på egen hand. – Nej jag har inte tillräckliga kunskaper om mitt ansvar. Men vårt ansvar är att finnas med under vården för att se om det behövs några insatser efter LSU. Jag skulle behöva utbildningsdagar kring LUL om vad som krävs för att ungdomarna ska få LSU, hur det ska se ut när de döms till LSU. Vi har träffat åklagarna vid ett tillfälle och pratat med dem, men erfarenhetsutbyte är viktigt. Det behövs en diskussion med politiker och andra socialförvaltningar om vad LSU innebär för socialtjänsten.

Socialtjänsten, Stockholm: –Socialsekreteraren har fått pappersmässig information om lagen och en utbildningsdag med avdelningsföreståndare och från SiS huvudkontor. Både föreläsningar och diskussioner då gav en tillräcklig information och en bra grund, men hon har inte fått någon vidareutbildning. – Nej jag tycker inte att jag har tillräckliga kunskaper. Vi har ingen erfarenhet, varken handläggare eller arbetsledare när det gäller LSU. Hon efterlyser en diskussion med institutioner, SiS, arbetsledarna för att diskutera ansvarsfrågor inom LSU, vad ansvaret i att följa upp vården innebär konkret, ansvarsfördelningen mellan institutioner och socialtjänsten. – Där känner jag att jag själv brister och famlar. Hon undrar vad skillnaden är och ska vara mellan LSU och LVU och den frivilliga vården?

Socialtjänsten Malmö: –Vi har egentligen haft rätt bra utbildning inför LSU. Vi träffade juristerna och har en egen förvaltningsjurist som vi kan använda, vi fick ett bra material med förarbetena till lagen men vår osäkerhet var stor i början, vi hann inte riktigt med, uppfattade inte vårt ansvar och ingen visste hur vi skulle göra. Vårt ansvar är att hålla kontakt med institutionerna och ungdomarna under hela institutionstiden, att se till att ungdomarna har något att komma hem till.

Socialtjänsten Sollentuna: –Två av handläggarna i ungdomsenheten fick gå på en dags utbildning som SiS ordnade och den tyckte de var bra, men vi har haft svårt att fokusera på att fördjupa oss vidare, sätta oss in i problematiken och förbereda oss på det stora genomslag som lagen fått. Vi trodde det skulle handla om 1-2 ungdomar per år, men hittills har 7 fått LSU. Det är svårt att möta det ansvaret. Ungdomarna avtjänar ett straff och vill sedan slippa ifrån socialtjänsten. De här ungdomarna hade tidigare fått skyddstillsyn och om de då inte ville ha kontakt med socialtjänsten så behövde de inte det. Hur skall vi göra nu, skall vi tränga oss på familjerna fast de inte önskar kontakt med oss? Det övergripande ansvaret för socialtjänsten vid LSU är att erbjuda ungdomar under 18 år stöd och hjälp och när de fyller 18 men är under 20 år finns ansvaret kvar fast i mindre utsträckning. Men hur många gånger skall socialtjänsten besöka en 19-årig LSU-kille som inte vill ha någon kontakt med oss? Det är egentligen oklart vad socialtjänstens ansvar är, hur mycket ansvar vi ska ta för familjer och ungdomar vid LSU. Någon vägledning finns inte när det gäller LSU-dömda ungdomar, menar de.

4.3 Skillnader mellan LVU och LSU för socialtjänsten?

Socialtjänsten Göteborg: –Ja när det gäller LSU är inte mina möjligheter att påverka vården särskilt stora. Jag försökte exempelvis under julen att utverka permission. Men det kunde jag inte påverka, inte heller andra permissioner eller öppnare former. Men vårdens innehåll diskuterar vi på samma sätt som inom LVU. Det blir lite knepigt med min roll som socialsekreterare

rare om jag inte kan påverka något, man vet inte hur man ska utforma jobbet. Men efter LSU-tiden har jag självklara möjligheter och skyldigheter att hjälpa till. Rollen är klarare när det gäller LVU.

Socialtjänsten Borlänge: –Ja när det gäller LVU har vi en tätare kontakt och större inflytande över behandlingsarbetet – då har ju vi huvudansvaret. Men man lägger mindre energi på LSU ungdomarna än vid LVU placeringar – eftersom vi inte har huvudansvaret så känns det inte lika angeläget med LSU ungdomarna.

Socialtjänsten Nynäshamn: –Ja det är en konkret skillnad, socialtjänsten kan inte påverka institutionsplaceringen. Ansvaret är oklart och det finns en osäkerhet kring vilket mandat man kan arbeta efter. Men den här killen har LSU och är över 18 år när han kommer ut och har inte en så god prognos, så han kommer kanske inte att få någon vård efter verkställighetstiden av LSU. Det blir ju svårt att göra en fortsatt planering för killen, jag vet inte vad jag har stöd eller mandat för i det fortsatta arbetet med killen.

Socialtjänsten, Stockholm: –Jag sätter inte likhetstecken mellan LSU och LVU. I LVU har vi gjort en bedömning om att vården måste bedrivas med tvång och hela tiden följa upp att tvånget behövs eller övergå i frivilliga former. I LSU är det en straffrättslig påföljd av ett brott som rätten dömer till, det är inte vår bedömning som styr och vi kanske inte tycker att det ska vara den vården, det kanske inte är den vården som de behöver.

Socialtjänsten, Malmö: –Ja det är en skillnad. Vi prioriterar ner LSU ungdomarna eftersom de har sitt straff som de är dömda till och prioriteringen beror på arbetsbördan vi har på socialtjänsten. Det är ju inte riktigt rätt men så gör vi. Det påverkar naturligtvis rollen, vi har mindre kontakt med de LSU dömda. De som har LVU har vi betydligt mer kontakt med.

Socialtjänsten i Sollentuna menar att det är en skillnad genom att socialsekreteraren förlorar makten och kontrollen och en helt ny samarbetsrelation uppstår genom att man inte har något huvudansvar. Det kan vara svårt att upprätta relationen med familjen och ungdomen när de avtjänat sitt LSU. – Vi är med men får inte bestämma inom LSU men i LVU bestämmer vi och har kontrollen; LSU är ett straff men det ska vara vård. Det blir jättesvårt för ungdomarna att förstå detta. Föräldrarna tror att vi kan utverka permission men det kan vi inte och det blir svårt för dem att förstå. Men ska vi samarbeta måste det väl vara ömsesidigt. Jag skulle önska att man kunde påverka innehållet i vården, så att jag som socialsekreterare kan stå upp för vården inför föräldrarna och säga att den är bra. Men det kan jag ju inte alltid om jag inte kan påverka vårdinnehållet, säger socialsekreteraren.

4.4 Tre påståenden från institutionerna: 1) socialtjänsten bryr sig inte om de LSU-dömda; 2) socialtjänsten är överbelastad av LVU och hinner inte med LSU; 3) socialtjänsten får en gratisplacering genom LSU. Vill du kommentera detta?

Socialtjänsten Göteborg: –Det där sistnämnda låter lite oförskämt. Fast jag kan förstå att de kan uppleva det så. När den unge hade LVU, arbetade jag väldigt aktivt. Men sedan släppte jag det när jag förstod att den unge skulle få LSU. Jag var negativ till det och tyckte det var för tufft. Men jag tycker att institutionen gör ett jättebra jobb, de gör vad som är möjligt.

Socialtjänsten Borlänge: –Ja, det där med gratisplacering var ju lite fjäntigt sagt. Men i övrigt stämmer det. Man är mer belastad och har ansvar för LVU för att kunna prioritera LSU och eftersom vi inte har huvudansvaret så prioriterar vi inte LSU. Det blir så rent krasst.

Socialtjänsten Nynäshamn: –Jag tror det kan ligga en sanning i alla påståenden. Om jag ska utgå ifrån mig själv så är det inte så, men ledningen inom socialtjänsten stämmer det nog på. Sedan är socialtjänsten överbelastad och hinner inte med, så är det. Men det kan nog hända att socialtjänsten ibland inte bryr sig för att ungdomarna är okända eller att socialtjänsten försökt allt innan och det finns inget mer att göra.

Socialtjänsten, Stockholm: –Vi ser det inte som en gratisplacering. Men det kan nog vara så i dessa ekonomiska tider, när man ändå skulle behöva en placering på ett §12-hem. Man har ju sin belastning och utredningstid enligt socialtjänstlagen, då prioriterar vi inte de med LSU. Men det handlar också om osäkerheten om hur man skall göra. Det blir ju svårt när ungdomar absolut inte vill ha kontakt med socialtjänsten, kontakten med oss är ju frivillig efter LSU.

Socialtjänsten, Malmö: –Ja det är rätt det där om att vi är överbelastade med LVU. Och jag håller med om att vi inte brydde oss i början, så där har institutionerna rätt. Men jag håller inte med om det där att det skulle vara en gratisplacering. Gör vi ingenting på hemmaplan så kanske man blir tvungen att ta ett LVU på dem efter LSU och det är ju inget vi tjänar på.

Socialtjänsten Sollentuna: –Självklart skall vi samarbeta men LSU är faktiskt inget vi kan prioritera. Vi hade ett jättetryck på oss i våras och då prioriterade vi inte de LSU-dömda i första hand. Men då handlar det om de LSU-dömda som inte tidigare är kända hos oss. De som redan har en handläggare och som vi etablerat kontakt med släpper vi inte. Ibland är vi överbelastade och hinner inte med, men vi gör vårt bästa.

Socialtjänstens uppfattning om samarbetet/samverkan med SiS institutioner

4.5 Socialtjänstens erfarenheter av samarbete med institutionen?

Socialtjänsten Göteborg: –Det har fungerat bra. Skälet till det tror jag är att det är en god anda på den avdelningen. De har en bra föreståndare som är lyhörd. Och jag brukar kunna samarbeta bra. Institutionerna bjuder in till och jag uppfattar att de vill ha ett samarbete med mig. De har inte uttryckt att de vill ha mer samarbete med mig än det som är idag. Jag tror att de vill att jag skall finnas med i utskrivningsfasen. Vi har uppföljning ungefär var 6:e vecka och sedan ringer institutionen om det är något. Institutionen brukar också ringa och påminna mig dagen innan vi ska ha möte, så jag tycker att de är bra.

Socialtjänsten Borlänge: –Den kontakt vi haft har fungerat bra. Vi har inte haft så mycket kontakt men jag har fått prata med dem jag behöver prata med och haft en bra kontakt med avdelningen. Samarbetet har inneburit att de informerat mig om vad som hänt, vad de har gjort och tänkt sig framöver och lyssnat på mina synpunkter. Vi har träffats 1 gång och pratat på telefon ca 4–5 gånger. Men egentligen borde jag ha träffat dem fler gånger men det har inte fungerat rent praktiskt på grund av min ärendebelastning och det tar lång tid att resa dit eftersom institutionen ligger så långt bort. Ja jag tycker de bjuder in mig till samarbete på ett bra sätt. Jag tror att institutionen tycker att det är viktigt att det finns en socialsekreterare som

finns med hela verkställighetstiden och att det är bra om någon håller kontakten med föräldrarna hemma och arbetar med dem under tiden killen är placerad. Och det gör jag.

Socialtjänsten Nynäshamn: –Killen var på utredning ca 1 månad. Sedan flyttade han till en annan institution och vi har haft telefonkontakt ett par gånger under den knappa månad han varit där. Hon har en positiv uppfattning om den nu aktuella institutionen och har tidigare samarbetet bra med dem inom LVU. Hon har blivit inbjuden av båda institutionerna som hon uppfattar ville få igång ett samarbete. Hon tror att den aktuella institutionen vill ha en planering och hjälp med hur de ska tänka långsiktigt i behandlingsplaneringen och att det blir bra i längden.

Socialtjänsten, Stockholm: –Det första ärendet gällde en kille på mottagningsavdelning enligt en dom på 6 månader. Det var ett bra samarbete, de kallade till två nätverksmöten innan killen flyttade till låsbar behandlingsavdelning på en annan institution. Det blev tydligt med vars och ens ansvar och olika bedömningar gjordes om vad killen behövde för hjälp och han verkade nöjd. Det blev klart att kontakten med oss var frivillig. Det blev också tydligt att föräldrarna inte ville ha någon hjälp. När killen kom till låsbar behandling hade vi en träff på mitt initiativ, och det blev tydligt att vi inte skulle finnas med efter LSU. I det andra ärendet uppstod oklarheter om vårdplanen, som vi redde ut. Killen ville inte ha någon kontakt med oss. Jag blev inte informerad när killen flyttades till en annan institution och inte heller att han mått väldigt dåligt och att det inte fungerat på institutionen, så ansvarsfördelningen behöver diskuteras mellan institutionen och socialtjänsten. Jag uppfattar att de ville samarbeta med mig i början. Då tog de aktiv kontakt med mig och önskade att vi skulle komma dit. Men diskussionen om vad som skulle hända efter LSU kom lite väl tidigt och med för stort fokus. Fokus borde varit här-och-nu-situationen, på hans brott och vad han behövde för hjälp i dagsläget. Institutionen ville mer fokusera och diskutera tiden efter LSU. Jag frågar mig vad som sker i samarbetet mellan institutionerna om vad den ena institutionen gjort och vad den andra skall göra, jag känner mig osäker på om det sker någon form av behandling. I nuläget är det inget särskilt samarbete. Min brist är att inte ha gjort en ny uppföljning, men de har inte heller hört av sig samt att killen har själv sagt att han inte vill ha kontakt med mig. Men ansvaret för uppföljningen är mitt och där har jag brustit på grund av tidsbrist. Om samarbetet varit bättre hade hon kanske prioriterat kontakten med institutionen mer, men hon är även osäker på sin roll när det gäller LSU, menar socialsekreteraren.

Socialtjänsten, Malmö: –Vår uppfattning är att samarbetet med institutionerna fungerade så bra det kunde göra de veckor vi samarbetade, de har ringt och meddelat oss och ringde till och med när han avvek. Jag kan inte säga annat än att vi inte tog det ansvaret från början. Men anledningen till att vi inte samarbetar kring den här killen är att vi försökt i minst tio år och vi kommer ingenstans med honom eller familjen. Killen begår brott tillsammans med föräldrarna och det enda familjen vill ha är pengar och lägenhet. Vi blir inbjudna till samarbete med institutionerna och jag uppfattar absolut att de vill ha ett samarbete med oss. Jag tror att de vill ha ut precis samma saker som vi, att utslussningen blir bra precis som med LVU ungdomarna. Man kan inte bara släppa ut dem när de frigets utan att det finns något ordnat, det är inte rimligt.

Socialtjänsten Sollentuna: –Det är väldigt olika, för min del i alla fall. Men jag tycker att samarbetet övervägande varit positivt, det lilla samarbete som varit. Kontakten har skett i början av verkställigheten, då institutionerna hört av sig. Men vi skulle vilja vara med vid valet av placering, inför verkställigheten. Vid en LSU-placering gjordes ingen vårdplan eller behandlingsplanering med oss eller överhuvudtaget och de sa själva på institutionen att de inte har möjligheter till vård och behandling utan det är ren förvaring. I det fallet kunde inte jag

som socialsekreterare stödja valet av placering och inte säga till föräldrarna att det var bra. Den institutionen har en annan målgrupp än vår kille. Jag anser att institutionerna vill ha ett samarbete. Men ändå är det frågan om vad vi ska samarbeta om, vi har ju inget inflytande över val av placering eller vården under verkställigheten, inget inflytande över permissioner eller möjlighet till vistelse under öppnare former. Därför gäller samarbetet endast det som ska hända när LSU är slut. Men om ungdomarna inte vill ha kontakt med oss, vad ska vi göra då? – Ena killen hade tre månaders LSU och jag hade telefonkontakt med institutionen flera gånger i veckan och ett besök i månaden. Den andra institutionen hade jag telefonkontakt med ungefär varannan vecka och ett besök, killen hade tre eller fyra månaders LSU. Tredje institutionen ansträngde sig för att vi skulle engagera oss. Men killen vill inte ha kontakt med eller hjälp av socialtjänsten. Sedan mitten av maj har ett besök på institutionen och tre telefonsamtal skett, mest informationsutbyte. Killen har nio månaders LSU.

4.6 Ansvar för samarbete och upprättande av behandlingsplan?

Socialtjänsten Göteborg: –Det är bådas ansvar att samarbetet blir av. Men jag har lagt mycket på dem för att jag tycker att de gör ett bra jobb. Ja, jag tycker att vi samarbetar professionellt och vi har upprättat behandlingsplan.

Socialtjänsten Borlänge: –Det är inte vårt ansvar eftersom det är kriminalvården och SiS som ansvarar för att samarbetet blir av i och med att killen är dömd till att vara där utan att vi har något inflytande. Rent principiellt anser jag att det är institutionens ansvar att se till att det blir ett samarbete. Vi samarbetar professionellt och vi har upprättat behandlingsplan.

Socialtjänsten Nynäshamn: –När det gäller LSU tycker jag att institutionerna har ansvar för att samarbetet kommer igång. Sedan är det bådas ansvar att se till att det fungerar och fortsätter. Vi har upprättat behandlingsplan, men jag har ingen uppfattning ännu om samarbetet, det är så nytt.

Socialtjänsten, Stockholm: –Det är bådas ansvar, det ligger ju i både deras och vårt intresse. Nej, jag är inte nöjd med samarbetet, det kunde vi gjort mycket bättre. Gör man en tydlig ansvarsfördelning från början blir också kontakten bättre under verkställigheten. Behandlingsplan har inte upprättats i något fall.

Socialtjänsten, Malmö: –Det är bådas ansvar och vi har inte tagit vårt ansvar. Behandlingsplan har inte upprättats i något fall.

Socialtjänsten Sollentuna: –Ansvar och makt hör ju ihop med samarbete och SiS har ju största makten och ansvaret då bör de också tar initiativet men sedan har vi ett gemensamt ansvar att fortsätta samarbetet. Ja, jag tycker att vi samarbetar professionellt. Behandlingsplan har inte upprättats i något fall.

4.7 Hindrar arbetsledaren insatser som socialsekreteraren vill stödja?

Socialtjänsten Göteborg: –Ja, det var det faktiskt. Institutionen ville att socialtjänsten skulle vara med och betala ett läger som tidigare varit lyckat. Jag var väldigt positiv till detta sa att

jag skulle ta upp saken med min chef. Men min chef tyckte att den kostnaden fick staten ta, alltså institutionen. Så jag fick inte igenom institutionens önskan. **Tror du att det varit lättare att få igenom kostnaden om den unge varit placerad enligt LVU?** –Ja det tror jag. Min chef sa att det inte fanns något konto där kostnaden skulle tas eftersom den unge har LSU. I så fall hade vi fått ta på vårdkontot, och de pengarna ska ju vara för de ungdomar som vårdas inom socialtjänsten.

Socialtjänsten, Malmö: –Jag hindrar aldrig några av mina handläggare av ekonomiska skäl men jag vet inte hur de upplever saken. Men jag kan tänka mig att socialsekreterarna tycker det är jobbigt med de prioriteringar jag gör när det gäller vilka vi ska prioritera och vilka vi inte ska prioritera.

4.8 Övriga synpunkter

Socialtjänsten i Göteborg: –Jag skulle vilja ha större flexibilitet vid LSU. Det är svårt för den unge att förstå varför han/hon får göra mycket mindre än dem som har LVU. Som när det är fint väder och de andra på avdelningen ska gå och bada och han/hon inte får följa med för att de inte ansökt en vecka tidigare. Sånt förstår inte en tonåring. Ska LVU och LSU vara ihop på samma avdelningar när det är så olika regler som gäller för dem? Det blir svårbegripligt och stridigheter kan uppstå mellan ungdomarna på grund av de olika reglerna. Som socialsekreterare vid LSU så har vi ingenting att säga till om och rollen är därför väldigt diffus. Det kan lätt bli så att man kanske drar ner på sitt engagemang på grund av detta och svårigheterna att påverka situationen för ungdomarna.

Socialtjänsten Borlänge: –Om socialtjänsten ska vara med är det viktigt att trycka på att ärendena inte ska avslutas när ungdomarna döms till LSU. Det är viktigt att socialtjänsten finns med, det handlar ändå om våra ungdomar inom socialtjänsten.

Socialtjänsten Nynäshamn ger ett exempel där en rättspsykiatrisk undersökning gjordes. Varken socialtjänsten eller föräldrarna fick veta innehållet. –Om man ska kunna finnas med som socialsekreterare måste man få veta vad det rättspsykiatriska utlåtandet innehåller, menar hon. Föräldrarna måste också få veta vad det står eftersom pojken är omyndig. –Detta kan även bli ett problem i familjearbetet, så det är något jag anser att man bör titta på. Vidare behövs utbildning och mycket diskussioner när det gäller LSU, exempelvis om vilka brott som kan ge LSU. Hon undrar om vården inom SiS skiljer sig åt mellan olika avdelningar.

Socialtjänsten, Stockholm: –Ja, jag vill lyfta fram behovet av att mötas och diskutera de här frågorna. Vi har inte så mycket erfarenhet och det behöver följas upp även från SiS sida om hur ansvarsfördelningen skall se ut. Det måste bli bra för våra ungdomar.

Socialtjänsten, Sollentuna menar att tiden som socialtjänsten har på sig att skriva yttranden till domstol och åklagare i anslutning till att ungdomar begår brott är en anomali. I socialtjänstlagen har socialtjänsten fyra månader på sig att utföra en utredning enligt 50 § SoL för att inhämta material, göra en bedömning och förslå lämplig insats. I LUL får de ofta bara några veckor på sig när de skall föreslå insatser till åklagaren eller domstolen. –Det blir mycket märkligt när vi till domstolen skall föreslå insatser, där vi inte hunnit utreda behoven. Detta material skall sedan domstolen göra sin bedömning på.

5 SAMMANFATTNING AV RESULTAT

Materialet uppvisar en påfallande spretighet såtillvida att det framkommer en stor mängd olika uppfattningar både om ungdomarna och den slutna ungdomsvårdens olika beståndsdelar och om samarbetet mellan socialtjänsten och institutionerna. Materialet ger inget stöd för generaliseringar men pekar på tendenser, utvecklingslinjer och problem som ytterligare behöver uppmärksammas och utvecklas.

5.1 Resultat från institutionerna

5.1.1 *Ungdomarna*

Det finns tre huvudsakliga uppfattningar om ungdomarna; LSU ungdomarna är svårare med en tyngre problematik och belastningsgrad, det är inte några skillnader alls; LSU-ungdomarna är lättare att arbeta med och har högre motivation. Detta kan i och för sig bero på att de olika avdelningarna skiljer sig åt eller att ungdomarna verkligen är så olika. Det kan även innebära att personalen bedömer dem olika och då är det viktigt att följa upp vad det är som gör att personalen bedömer dessa ungdomar så olika. LSU-ungdomarna på de integrerade avdelningarna bedöms ha högre status eller anser själva att de har högre status än LVU-ungdomarna. En negativ effekt av detta är att LSU också blir eftersträvansvärt för LVU-ungdomarna. Integrationen har medfört så kallad kåkmentalitet och plitjargong vilket också medfört en hårdare stämning på vissa institutioner. LSU-ungdomarna anser sig eller anses ha högre status. Samtidigt framkommer att det kan vara lättare att bryta kåkmentaliteten på en integrerad avdelning.

5.1.2 *Integrationen och de skilda regelverken mellan LSU och LVU*

Det går inte att dra någon generell slutsats huruvida integrationen fungerat eller inte.

- Integrationen har inte fungerat på vissa avdelningar på grund av säkerhetsaspekterna/samhällsskyddet, regelverket i LSU och att lokalerna inte är rätt anpassade. Dessutom uppges personaltätheten vara för låg för att integrationen skall fungera som det var tänkt och platsbristen inom SiS hindrar vårdprocessen hos ungdomarna. LSU anses också hindra möjligheten att arbeta utåtriktat med ungdomarna.
- För andra institutioner/avdelningar har integrationen fungerat bra med viss reservation för regelverket, säkerhetsaspekterna och den för låga personaltätheten. En del anser att det är en trygghet både för ungdomar och personal med den starkare regleringen inom LSU och att detta även borgar för bättre förankrade beslut. Gemensamma svårigheter är:
- Vårdkedjan stannas upp för en del LSU-dömda ungdomar som inte kommer vidare i behandlingssystemet på grund av platsbrist. Detta får till följd att personalen på avdelningarna inte vet vad de skall säga till ungdomarna, hur länge de kommer att vara kvar på sin avdelning eller vad de skall vidare till och får negativa effekter på behandlings- och motivationsarbetet på avdelningarna.

- Differentieringen uppvisar problem på grund av platsbristen i systemet – ungdomarna hamnar där det finns plats och inte där det finns bäst förutsättningar att ge dem den behandling de behöver. Det fungerar även mindre bra att blanda långtidsdömda med korttidsdömda.
- Personal känner sig ”nojig” över att gå ut med ungdomarna eftersom huvudkontorets uttalade policy är att LSU-ungdomarna inte får rymma.
- LVU-vården blir mer likt LSU på de integrerade avdelningarna genom att regelverket i LSU tar över på vissa avdelningar.

5.1.3 *Behandling, straff och samhällsskydd*

- En positiv effekt av LSU är att vissa institutioner anser att de utvecklats bättre och mer strukturerade behandlingsprogram än vad som gällde tidigare under enbart LVU-vården. Detta kan naturligtvis uppfattas som en önskvärd effekt och några av institutionerna hänvisar till den struktur (ordning och reda) som LSU medfört och att det som de exempelvis kallar för impulsstyrda aktiviteter eller tidigare slapphet inom LVU har upphört. Avdelningarna har fått stabilitet och struktur och det är en trygghet.
- Samtidigt påpekar några att de möjligheter som finns inom LVU att göra spontana utåtriktade aktiviteter försvinner med LSU och det blir en negativ faktor i behandlingsarbetet.
- Behandlingsprogrammen tycks fungera för de ungdomar som döms till lite längre tider på mellan 1–2 år. Däremot har de ännu för lite erfarenhet av hur de lyckas ge bra behandling åt långtidarna med tider över 2 år. Avdelningarna menar att om verkställighetstiden är för lång, blir det svårt att hitta adekvata belöningar för ungdomarna. Samhällsskyddet har företräde framför behandlingsbehovet och då finns risken att de LSU-dömda med långa tider som sköter sig tappas motivationen.
- Korttidsdömda är ett problem för institutionerna både för behandlings- och mottagningsavdelningarna och verksamheten beskrivs ibland som ”förvaring”, eftersom dessa oftare är mindre behandlingsmotiverade och inte tar till sig behandlingsinnehållet. Exempelvis menar en sluten mottagningsavdelning att själva motivationsfasen tar ca tre månader och då hinner inte avdelningen med sitt arbete om tiden är för kort. Vissa av behandlingsavdelningarna menar att de korttidsdömda inte hinner genomgå behandlingsprogrammen som är mer långsiktigt inriktade, medan andra både mottagnings- och behandlingsavdelningar har program för alla ungdomar oavsett verkställighetstid vilket fungerar bra. Andra problem med de korttidsdömda är närhetsprincipen. Om ungdomarna är inne för kort tid och kommer långt ifrån institutionen, försämrar det institutionernas möjligheter att samarbeta med socialtjänsten och familjen och göra en bra utslusning.
- Tidsaspekten och skillnaden mellan LSU och LVU. Å ena sidan tycks det som att LSU är eftersträvansvärt för LVU ungdomarna genom den bestämda tiden i LSU. Å andra sidan är det inga LVU-ungdomar som vill ha de långtidsdömdas tider. En effekt av LSU-ungdomarnas tidsbestämda verkställighet är att de kan rymma eller bete sig illa utan att riskera påbackning i tid vilket inte gäller för LVU-ungdomarna. På så sätt blir LSU eftersträvansvärt även i detta avseende och kan öka hotbilden mot personalen.

- LVU uppges ibland ge längre vårdtid på institution för samma brott som de LSU-dömda begår, vilket de uppfattar som orättvist.

5.1.4 *Arbetet med ungdomarnas kriminalitet och domar*

Svaren är tämligen samstämmiga från alla institutioner om att detta är viktigt. Några tycker dock att de behöver bli bättre på att prata om domen och bearbeta ungdomarnas kriminalitet. Samtalen om domen ingår både i det dagliga behandlingsarbetet och i kontaktmannasamtalen. och ungdomarna har mycket dålig insikt om hur allvarliga brott de begått och vad de gjort andra människor. Behandlingsarbetet går ut på att prata om moral och värderingar. För LSU-ungdomarna är domen mer central. Personalen går igenom domen, brottet, sina reaktioner och pratar om brottsoffrets känslor. Även ungdomarnas känslor diskuteras. Detta är nytt för LSU, tidigare med enbart LVU skulle inte ungdomarnas brott diskuteras. En **sluten mottagningsavdelning** menar att ungdomarna själva ska sätta upp mål som inte innehåller kriminalitet. Det är inte avdelningens sak att bearbeta ungdomarnas kriminalitet utan upp till ungdomarna själva. Samarbetet med socialtjänsten är mycket viktigt.

5.1.5 *Information om verkställigheten*

Den formella informationen till ungdomarna som rör verkställigheten meddelas genom välkomstbrev eller annat, som skall tydliggöra för ungdomarna vad verkställigheten innebär när det gäller tider, regler, permissioner och annat. Flera både **slutna mottagningsavdelnings- och behandlingsavdelningar** anser dock att detta är diffust eftersom de inte vet hur länge ungdomarna blir kvar på avdelningen eller att de saknar tillfredsställande riktlinjer för tidsperspektivet för obevakade permissioner. En annan mottagningsavdelning menar att den starkare regleringen är en trygghet för både personal och ungdomar.

5.1.6 *Personalens utbildningsbehov*

Vissa av institutionscheferna och avdelningsföreståndarna anser att personalens kunskapsnivå är tillräcklig och ser inga direkta utbildningsbehov, vare sig i juridik eller andra områden eftersom de haft mycket internutbildning på institutionerna. Några av institutionscheferna anser att kunskapen är god i juridik men utbildning i behandlingsprogrammen ytterligare behövs för att utveckla institutionsarbetet. En del av avdelningarnas personal anser att de är osäkra eller okunniga i juridiska frågor. De utbildningsbehov som framförs är:

- Flera avdelningar efterlyser mer utbildning i juridik, tolkning och tillämpning av lag, både avseende LSU men också när det gäller den lagstiftning som rör samarbetet med socialtjänsten.
- Utbildning i samtalsmetodik i det vardagliga arbetet med ungdomar som begått mord/dråp, våldtäkt eller andra grova brott samt krisbearbetning, konflikthantering och kunskaper om invandrar- och religionsfrågor
- En av institutionscheferna efterfrågar en 2-dagars LSU-konferens som behandlar juridiken och erfarenheterna av LSU och hur man ska jobba vidare.

5.1.7 *Samarbetet mellan institutionerna och socialtjänsten*

Samtliga institutioner anser att samarbetet med socialtjänsten är mycket centralt och viktigt och flertalet menar att detta område uppvisar tydliga brister i flera avseenden.

- Socialtjänstens engagemang är svagt eller rent av dåligt generellt, att behandlingsplaner på flertalet avdelningar sällan eller aldrig upprättas tillsammans med socialtjänsten och att socialtjänsten även uttryckt till institutionerna att de inte prioriterar LSU-dömnda.
- Men några behandlingsavdelningar anser att samarbetet fungerar bra och att socialtjänsten deltar i behandlingsplaneringen.
- Samtliga institutioner trycker på behovet att samarbeta med socialtjänsten som ett mycket viktigt område, både i behandlingsplaneringen, målsättningen med placeringen och utslussningsfasen.
- En del avdelningar har uttryckligen pekat på svårigheterna för socialtjänsten i samarbetet med institutionerna eftersom den inte kan påverka de beslut som för ungdomarna är viktiga. De tror också att bristerna beror på att socialtjänsten är överbelastad och hinner inte med de LSU-dömnda, inte vet sina skyldigheter, att de uttömt sina resurser eller att det handlar om ekonomi och att socialtjänsten tar LSU som en gratisplats.

5.1.8 *Samverkan mellan institutionerna och huvudkontoret*

Samarbetet tycks överlag fungera bra och institutionerna är nöjda både med placerings- och beslutsfunktionen och de utbildningar SiS satsat på. Några kritiska uppfattningar framkommer dock, som att;

- huvudkontoret ibland endast placerar där det finns plats och inte efter ungdomarnas behov, eller att institutionerna får ungdomar som inte passar i deras vårdkedja vilket upplevs som negativt samt att
- huvudkontoret ibland inte tar tillräcklig hänsyn till institutionernas argument.

Sammantaget förefaller de flesta nöjda både med kontakterna med huvudkontoret och med dess insatser.

5.2 **Resultat socialtjänsten**

5.2.1 *Socialtjänstens roll och arbetsuppgifter*

Socialsekreterarna beskriver en stor vilshenhet inför LSU och vad deras arbetsuppgifter är konkret och behovet av kunskaper om LSU är stort. De flesta tycks vara överens om att det övergripande ansvaret är att följa vården under verkställigheten för att upprätta en relation och kunna bedöma vårdbehovet efter avslutad verkställighet. Flertalet socialsekreterare uppger dock att de inte har tillräckliga kunskaper i LSU och vad som krävs av dem. Vidare framgår att socialtjänsten inte prioriterar LSU-dömnda. Skälen är bland annat att socialtjänsten inte har huvudansvar för ungdomarna och är oklar över rollen. De har inte heller fått någon eller till-

räcklig utbildning eller fortbildning. Andra har fått bra utbildning men uppvisar ändå samma vilshenhet inför ansvarsfrågan och rollen. Några påpekar att det blir svårt att motivera ungdomarna och familjerna till kontakt när de fått ett straff som de avtjänat och därmed vill slippa socialtjänsten. Frågor som ställs är; vad en LSU-dömd ungdom är för ett ärende, är det meningen att socialtjänsten skall utreda den unges situation? Eller är det en behandlingskontakt socialtjänsten skall ha med den unge och i så fall på vilka grunder? Är kontakten med socialtjänsten frivillig eller ska socialtjänsten tränga sig på om inte ungdomar och/eller familjer vill ha kontakt och LVU-förhållanden inte föreligger?

5.2.2 *Socialtjänstens samarbete med institutionerna*

Socialtjänsten prioriterar inte samarbetet med institutionerna för LSU-ungdomarna på grund av att de inte kan påverka vårdinnehållet, samarbetet med institutionerna brister; att de är överbelastade; eller inte har insett sitt ansvar. Socialtjänsten hittar inte någon adekvat roll i LSU-ärenden. En fråga som måste diskuteras i fördjupade former är, hur ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och institutionerna ska se ut. Socialtjänsten önskar hjälp att hitta former för ett fungerande samarbete. Gemensamma utbildningsdagar, konferenser och seminarier föreslås för att ge förutsättningar för en utveckling av den slutna ungdomsvården. Personalen behöver mötas och diskutera olika problem som uppstått, olikheterna mellan LVU och LSU och hur detta förändrar socialtjänstens roll, exempelvis när ungdomar inte vill ha kontakt med socialtjänsten. Några av socialsekreterarna kritiserar även institutionerna för att inte bedriva någon vård och att de inte inbjudits till att upprätta behandlingsplan. Socialsekreterarna uttrycker behov av stöd för sitt arbete och engagemang med LSU-ungdomar och efterfrågar exempelvis att SiS och/eller Kommunförbundet klargör socialtjänstens ansvar, vilket skulle underlätta för de socialsekreterare i landet som inte har sina arbetsledares stöd för engagemanget för LSU-dömda. Från socialtjänstens sida har det generellt frågats vad samarbetet ska handla om, när inte socialtjänsten kan påverka vårdinnehållet och frågor om permission eller öppnare former inom LSU. Socialtjänstens utgångspunkt i LSU är en stor skillnad i två avseenden, dels frånvaron av huvudansvar och därmed möjligheten att påverka vårdinnehållet och dels socialtjänstens roll om ungdomarna inte själva vill ha ett samarbete med socialtjänsten.

6 REFLEXIONER OCH AVSLUTANDE DISKUSSION

Materialet ger självklart inget stöd för generaliseringar eller entydiga slutsatser men kan betraktas som en mätare på de vanligast förekommande svårigheterna med LSU (och även LVU) och som sådan framkommer att det finns skäl för att SiS tillsammans med Kommunförbundet tar initiativ till utvecklingen av dessa frågor. Sådant kan vara gemensamma utbildningar, konferenser, seminarier och temadagar där samarbetsformer, ansvarsskillnader och gemensamma behov diskuteras. Sammantaget kan konstateras att det för vissa avdelningar finns en del svårigheter att integrera vården av LSU och LVU. Det tycks fungera bättre för vissa av de avdelningar som i praktiken endast har LSU-ungdomar intagna, men då kan man naturligtvis inte tala om integration. Och ytterligare andra avdelningar har inga problem med att integrera vården. Vissa svårigheter handlar om skillnader i lagstiftningen, andra om SiS riktlinjer och en del svårigheter uppstår på grund av delegationsordningen. Ytterligare problem ligger inom socialtjänsten, där socialsekreterarna inte prioriterar och är okunniga om LSU men ibland också saknar stöd från sina arbetsledare eller tvivlar på om de i det framtida arbetet med ungdomarna kommer att ha sina nämnders stöd för olika insatser. Socialtjänsten

tycks behöva hjälp med att hitta en tydlig roll när det gäller ansvaret för och arbetet med de LSU-dömda och trots att lagstiftningen anger att socialtjänsten har ett ansvar tycks detta inte tillräckligt. En av avdelningarna har påvisat ett sätt att få med socialtjänsten genom att aktivt bedriva ett informationsarbete med socialtjänsten. De har också fått med socialtjänsten i samarbetet. Socialtjänsten riktar också kritik mot vissa av institutionerna för att de inte bli inbjudna till upprättandet av behandlingsplaner eller informeras när ungdomar flyttar från en institution till en annan. Någon socialsekreterare ifrågasätter om vård bedrivs och en annan menar att det inte bedrevs någon vård på en av institutionerna som samarbetet skedde med. Det tycks föreligga en stor osäkerhet om hur institutionerna och socialtjänsten ska samarbeta. Men det framkommer också att socialtjänsten är nöjd med institutionernas sätt att arbeta, att de gör ett bra jobb och att samarbetet fungerar bra.

Vissa företeelser behöver åtgärdas så avdelningarna kan få arbetsro, exempelvis det som gör att avdelningarna upplever verkställigheten diffust. Om avdelningspersonal inte kan säga till ungdomarna vad som kommer att hända de följande stegen, får personalen svårigheter att motivera ungdomarna till det som skall följa. Det kan lätt uppfattas som att LSU framstår som tydligare och klarare än LVU genom de straffrättsliga principerna om konsekvens, proportionalitet och förutsebarhet. Samtidigt skall domstolen ta hänsyn till ungdomarnas bristande omdöme och erfarenheter vid påföljdsvalet. Om man dessutom ser till att institutionerna påpekar att ungdomar av olika domstolar i landet döms till olika påföljder för samma brott, framstår denna klarhet inte lika tydligt. Trenden tycks vara att fler ungdomar får LSU och en konsekvens av detta, menar en del, är att vården inte fungerar differentierat som tänkt utan att ungdomarna placeras på de ställen där det finns plats. Detta hindrar ungdomarnas möjligheter att få den vård de behöver och klimatet tycks blir hårdare på en del av de avdelningar som integreras. Tidsaspekten, att ungdomarna döms till en bestämd verkställighetstid, förefaller också tydligare i LSU. Som straffrättslig markering är det tydligare än LVU, men en konsekvens av detta är att ungdomarnas behandling avgörs av den tid de dömts till och inte det vårdbehov de har. Här framstår samarbetet med socialtjänsten som mycket avgörande, att efter avslutad verkställighet ska socialtjänsten kunna gå in med en fortsatt behandling om vårdbehov föreligger. Men det bristande samarbetet med socialtjänsten, får direkt inverkan på institutionernas möjligheter att arbeta enligt sådana långsiktiga mål och skapar en osäkerhet kring vad som är möjligt i förlängningen. Ett delproblem angående detta bristande samarbete med socialtjänsten ligger i att socialtjänsten de facto inte kan påverka vårdinnehållet. Vissa av institutionerna uttrycker att de själva planerar vård och behandling och att det inte är något socialtjänsten kan påverka. En konsekvens av en sådan linje från institutionernas sida är att socialtjänsten inte finner anledning till samarbete och institutionerna bör överväga en omprövning i de delar av LSU som de själva kan påverka, om de önskar bättre samarbete med socialtjänsten.

Det är också platsbrist inom SiS på grund av ökningen av LSU-domar vilket medför att LVU-ungdomar inte får plats i systemet. I förlängningen kan det innebära att LSU helt tar över andelen platser inom SiS. Det finns också en risk att socialtjänstens möjligheter att placera enligt LVU för vård inom SiS begränsas ytterligare och frågan är om detta problem kan avhjälpas med det ökade antal platser SiS fått medel för. Platsbristen orsakar även behandlingskomplikationer inom differentieringen eftersom ungdomarna placeras där det finns plats och inte utifrån vad som bäst motsvarar deras behandlingsbehov.

Flera avdelningar menar också att LVU-vården suggs upp av LSU och liknar därmed en LSU-dom. Somliga institutioner tycks inte uppfatta detta som ett problem utan menar att det blir konstigt ur behandlingsperspektiv om inte alla ungdomar får hålla sig till samma regler. Andra har påpekat att ungdomarnas behandlingsplaner enligt LVU inte kan fullföljas på grund

av svårigheten att ha olika regler, eftersom kraven på samhällsskydd och betryggande säkerhet är strängare i LSU så omfattas även LVU-ungdomarna av detta automatiskt. Här visas den inbyggda motsättning mellan å ena sidan behandling och å andra sidan säkerhetskraven och samhällsskyddsaspekten inom LSU, som några avdelningar påpekat hindrar deras möjligheter att arbeta utåtriktat och individuellt med ungdomarna.

Frågan om straff och vård är komplicerad. Sluten ungdomsvård är en straffrättslig påföljd och ju mer straffrättsliga principer som införs i ungdomsvården desto mindre blir möjligheterna till en följsam individuell behandling. Tvångsvård enligt LVU är vårdbehovsgrundat och skall ske individuellt. Straffsystemet och socialtjänsten har delvis olika funktioner och när de två systemen förenas i samma verksamhet uppstår en del av de svårigheter som institutionerna pekat på när det gäller integrationen och som personalen har att arbeta med i det vardagliga. Åtgärder på det ena området får direkt inverkan på det andra. Det har ännu gått för kort tid för att dra några långtgående slutsatser om sluten ungdomsvård integrerat med LVU, men utredningen pekar på några av de områden som SiS och socialtjänsten tillsammans kan utveckla så att vården för de ungdomar som de har gemensamt ansvar för blir bra.

7 FRÅGESTÄLLNINGAR ATT DISKUTERA VIDARE

- Integrationen av LVU och LSU på gemensamma avdelningar kan behöva utredas ytterligare. En effekt på de integrerade avdelningarna är också att LVU-ungdomarnas vård och behandling uppgår i LSU-vården på grund av de starkare reglerna avseende kravet på betryggande säkerhet och samhällsskydd. Flera avdelningar har påpekat svårigheterna med integrationen och är emot detta inledningsvis. Andra anser att integrationen går bra, dock med reservation för regelverket, samhällsskyddsaspekten och kravet på betryggande säkerhet för LSU-ungdomar. Men just de frågorna rör integrationens innersta kärna, de olika lagarnas uppgift och de riktlinjer som SiS utarbetat när det gäller regleringen kring de LSU-dömda. Om institutionerna anser att det är svårigheter på grund av detta så är just integrationen av LSU och LVU en svårighet som behöver klarläggas ytterligare. Samtidigt har en del av de avdelningar som inte anser integrationen vara något problem i praktiken endast LSU-ungdomar placerade och frågan är då om man kan kalla detta integration.
- Korttidsdömda beskrivs mindre behandlingsmotiverade och "sitter av" sina straff i större utsträckning. Verkställigheten beskrivs ibland av vissa institutioner som förvaring.
- När ungdomar inte vill ha kontakt med socialtjänsten och är över 18 år och socialtjänsten saknar inflytande över vården, vad är det då socialtjänsten ska samarbeta kring? Är kontakten med socialtjänsten frivillig inom LSU om det inte planeras LVU efter verkställighetstiden? Ungdomarna är dömda av domstol och inte placerade enligt LVU och därmed ändras socialtjänstens roll. Frågan behöver förtydligas.
- Delegationsordning för beslut inom sluten ungdomsvård. Det finns situationer då delegationsordningen tycks hindra institutionernas möjligheter att bedriva följsam behandling av de LSU-dömda. Samarbetet med socialtjänsten kan också påverkas negativt i vissa situationer genom att socialtjänsten i det direkta samarbetet med institutionerna inte kan påverka vården och behandlingen när det gäller öppnare former, vistelse utanför institutionerna och obevakade permissioner. Samtidigt menar andra institutioner att delegationsordningen inte är något problem utan tvärt om borgar för att avdelningarna inte fattar

godtyckliga beslut. Utredningen ger inte stöd för en entydig slutsats, annat än att frågan bör ytterligare uppmärksammas.

- Yttranden till tingsrätten vid fortsatt brottslighet. En konsekvens av det bristfälliga samarbetet som utredningen påvisat mellan institutioner och socialtjänsten, kan bli att den kunskap institutionerna har om ungdomarnas problembild och utveckling och institutionernas bedömning av ungdomarnas problematik och vårdbehov, inte framkommer om exempelvis ungdomar begår nya brott och socialtjänsten skall skriva yttrande till domstolen med förslag på insatser. Detta är en fråga som ytterligare behöver uppmärksammas.
- Målsägandeunderrättelse. När ungdomar som begår samma brott får olika påföljd, dels överlämnad till vård inom socialtjänsten och vård enligt LVU och dels sluten ungdomsvård, uppstår skillnader på de avdelningar som har både LVU- och LSU-ungdomar, i de fall då målsägandeunderrättelse ska göras för LSU-fallen men inte i LVU-fallen. Utredningen ger inte något svar på frågan hur ungdomarna upplever den skillnaden, men det är inte osannolikt att de kan uppfatta denna skillnad märklig.
- Något som framkommit i utredningen vid intervjuerna av institutionerna är att om två ungdomar avviker, den ena LVU och den andra LSU, så springer personalen efter den LSU-dömde på grund av det klart uttalade kravet att de inte får rymma. Detta är en effekt av den starkare regleringen kring LSU.

Stockholm oktober 2000

Michael Tärnfalk

Referenser

Brottsbalken

Kühlhorn, E, En analys av domar över den grövre brottsligheten

1991–1995, version 00-06-19.

Proposition 1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet

SiS Råd och Riktlinjer/juridik 1998:5.

Sluten ungdomsvård 1999, Allmän SiS-rapport 2000:2

Sluten ungdomsvård 1:a halvåret 2000, Allmän SiS-rapport 2000:3

Planering inför reformen Sluten ungdomsvård, Statens institutionsstyrelse dnr 120-078-98,

Årsrapport ADAD 97, Statens institutionsstyrelse 1/00